

ความเป็นพลเมือง ในระบบประชาธิปไตย

VOTE
VOTE
VOTE
VOT

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

แนวคิดการออกแบบหนังสือ

- ♥ อักษรหน้าปกมีการใช้รูปแบบนามธรรม (abstract shape) รูปสี่เหลี่ยม รูปสามเหลี่ยม และรูปวงกลมผสมกัน
  - ๑.รูปสี่เหลี่ยม: ให้ความรู้สึกกว้างขวาง สงบ มั่นคง
  - ๒.รูปสามเหลี่ยม: ให้ความรู้สึกสูงเด่น สง่างาม
  - ๓.รูปวงกลม: ให้ความรู้สึกกลมกลืน

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

- ♥ การยกมือ แสดงถึง การเห็นด้วย การสนับสนุน โดยอยู่บนพื้นฐานของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย มีรายละเอียดดังนี้
  - ๑.เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
  - ๒.เคารพสิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม
  - ๓.รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม
- ♥ คำว่า “พลเมือง” ใช้ สื่อถึงความสุข เป็นมิตร การเริ่มต้น ความคิดสร้างสรรค์ กำลังใจ
- ♥ ตัวอักษรอื่นๆ เป็นอักษรลักษณะตัวโค้ง เพื่อสื่อถึงความกลมกลืน อ่อนโยน

- ♥ ใช้ชุดสี “COLORFUL” หรือ “หลากหลายสี”
  - ๑.ลักษณะ: ด้วยความสดจากแม่สีหลัก ในระบบพิมพ์แบบ ๔ สี (Process Colors) ของ Cyan, Magenta และ Yellow ทำให้สีชุดนี้มีความสดใส และโดดเด่นมาก
  - ๒.ความรู้สึก: สนุกสนาน มีชีวิตชีวา กระตือรือร้น ปราดเปรียว
  - ๓.สื่อถึง: ความสดใส ความสุข

- ♥ ภาพมือที่มีหลากหลายสีสัน หลายอิริยาบถ สื่อถึง มุมมอง ความแตกต่าง สิทธิในความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตยที่มีต่อประเทศ

- ♥ การใช้ตัวอักษร และการจัดตัวอักษร
  - ๑.การใช้ตัวอักษรเพื่อการอธิบาย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษา และประชาชนทั่วไป นิยมใช้อักษรขนาด ๑๔-๑๖ พอยท์
  - ๒.การใช้ตัวอักษรเพื่อเป็นจุดเด่น ในการดึงดูดสายตา ส่วนใหญ่จะใช้เป็น ชื่อเรื่อง หัวข้อเรื่องหรือหน้าปกหนังสือ ขนาดประมาณ ๔๐-๗๐ พอยท์
  - ๓.รูปแบบของตัวอักษร ใช้ตัวแบบราชการ “TH SarabunPSK” และอื่นๆ ไม่เกิน 3 แบบตัวอักษร
  - ๔.การจัดตัวอักษรให้แบบปกติธรรมดา (General Type) มีการย่อหน้า กั้นหน้า กั้นหลังเท่ากัน ทำให้ดูเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นทางการ มีมาตรฐาน

- ♥ โลโก้สีทอง สื่อถึงความสำเร็จ ชัยชนะ ปลอดภัย พื้นหลังสีดำ สื่อถึงการปกป้อง อำนาจ เขียวชาฮู สื่อถือ
- ♥ ปกหน้าและปกหลังใช้รูป “ท้องฟ้า” สื่อถึงความจงรักภักดี และความสงบเยือก ของความเป็นพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย
- ♥ อุณหภูมิสี ใช้สีโทนร้อน (สีส้ม) เพื่อมิตรภาพ ความทันสมัย ลดความขัดแย้ง แรงบันดาลใจเต็มเปี่ยม

- ♥ รูปร่างและรูปทรงใช้รูปทรงเรขาคณิต
  - ๑.รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า: ให้ความรู้สึกกว้างขวาง สงบ มั่นคง
  - ๒.รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส: ให้ความรู้สึกสมดุล แข็งแรง ไม่เอนเอียง
  - ๓.รูปสามเหลี่ยม: ให้ความรู้สึกสูงเด่น สง่างาม
  - ๔.รูปวงกลม: ให้ความรู้สึกกลมกลืน

ความเป็นพลเมือง
ในระบบประชาธิปไตย

- เรื่อง ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
- เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ (ISBN) ๙๗๘-๙๗๔-๙๖๑๔-๘๑-๕
- ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๘
- จำนวนหน้า ๗๒ หน้า
- พิมพ์ครั้งที่ ๒ ๗,๐๐๐ เล่ม
- จัดทำโดย กลุ่มงานสารนิเทศ สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ถนนอุทองใน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๔ ๑๒๐๐
โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๑๑๔๙
Call Center รัฐสภา โทร. ๑๗๔๓
<http://www.parliament.go.th>
- ข้อมูลโดย นายสิริชัย ไชยสัจ
- ศิลปกรรม นายคงกระพัน เรืองฤทธิ์
- พิมพ์ที่ สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กรุงเทพฯ ๑๐๔๐๐

คำนำ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ ได้จัดทำเอกสารความรู้เรื่องความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วย สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ความเสมอภาค และเป็นธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่คณะที่เข้าเยี่ยมชมรัฐสภา ประกอบด้วย นักเรียน นิสิต นักศึกษา ประชาชนและผู้สนใจโดยทั่วไป ให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมให้ประชาชนมีความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปประเทศไทยและพัฒนาประชาธิปไตยให้เข้มแข็ง

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร โดยกลุ่มงานสารนิเทศ สำนักประชาสัมพันธ์ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนในโอกาสต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
ปฏิบัติหน้าที่ สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ

มิถุนายน ๒๕๕๘

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทนำ	๑
ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย	๔
สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบ	๑๑
ความเป็นธรรมและเสมอภาค	๒๙
สังคมประชาธิปไตย	๔๔
บทสรุป	๕๒
บรรณานุกรม	๕๘

บทนำ

สืบเนื่องจากที่ “ประชาธิปไตย” เป็นระบอบการเมืองการปกครอง และเป็นทั้งวิถีชีวิต รวมถึงอุดมการณ์โดยให้คุณค่าและความสำคัญของ “คน” ให้ต้องยึดถือเสรีภาพ ภารดรภาพ ตลอดจนความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม “ประชาธิปไตย” ในฐานะระบอบการเมืองการปกครอง หมายถึงการปกครองโดยผู้ถูกปกครอง โดยยึดถือว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน” ส่วน “ประชาธิปไตย” ในฐานะวิถีชีวิต คือการใช้ชีวิตประจำวัน ของบุคคลแต่ละคน และการที่บุคคลแต่ละคนไปมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยยึดหลักความเป็นประชาธิปไตย และด้วยเหตุที่ “คน” เป็นสมาชิกหน่วยหนึ่งของสังคมที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงต้องรู้และเข้าใจในบทบาทของตนเอง การมีทัศนคติที่ดีและมีทักษะต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ เพื่อให้มีให้ถูกครอบงำโดยกลุ่มบุคคลผู้ใช้อำนาจปกครองที่มาจากกระบวนการเลือกตั้งนั่นเอง

ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่เข้าใจว่า การปกครองในระบอบประชาธิปไตยคือการเลือกตั้ง หรือเมื่อมีการเลือกตั้งแล้วย่อมเป็นประชาธิปไตย และหลังจากไปใช้สิทธิแล้ว ภาระหน้าที่ของพลเมืองไทยเป็นอันสิ้นสุดลงความเข้าใจเช่นนี้ถือว่ายังไม่ถูกต้องครบถ้วน เพราะความสำคัญในการแสดงบทบาทความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น

มีหลายประการ อีกทั้งในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่สามารถสร้างให้ประชาชนของประเทศมีลักษณะของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยได้นั้น การแก้ไขปัญหาต่างๆ ของประเทศจะเต็มไปด้วยการใช้เสรีภาพในการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เกิดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่หลากหลาย เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ใช้หลักความรู้และเหตุผล และมีความรับผิดชอบต่องสังคมส่วนรวม มีความเป็นธรรมและเสมอภาค มีการใช้สิทธิ์แต่ไม่ละทิ้งหน้าที่ เคารพความแตกต่างและอยู่ร่วมกันได้ในสังคมอย่างสันติสุขเห็นความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมมีการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองทุกระดับ มีความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณและมีเหตุผล ตลอดจนเคารพกฎหมาย กฎ กติกา จารีตประเพณีของชุมชนและสังคม ซึ่งคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยดังกล่าวนี้ ประชาชนของประเทศจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักรู้ มีทัศนคติและค่านิยมตลอดจนมีทักษะต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้องครบถ้วน

ดังนั้น การสร้างประชาชนคนไทยให้มีความเป็นพลเมืองย่อมมีความสำคัญต่อการปกครองประเทศตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งเป็นเจตจำนงของการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศ เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ โดยคณะราษฎรซึ่งเป็นก้าวแรกของการปกครองประเทศตามวิถีประชาธิปไตยมาจนถึงวันนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่ สำนักงานเลขาธิการสภาปฏิรูปแห่งชาติ ได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าวจึงได้กำหนดให้ยุทธศาสตร์ที่ ๓ : ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีความ

ปรองดองสมานฉันท์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการปฏิรูปประเทศไทยและ
พัฒนาประชาธิปไตย ตามแผนยุทธศาสตร์สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ (ฉบับรับรองรับสภาพปฏิรูปแห่งชาติและ
คณะกรรมการการยกย่องรัฐธรรมนูญ) และให้ความสำคัญใน ๓ ประเด็น คือ

๑. พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

๒. สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบของพลเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตย

๓. ความเป็นธรรมและเสมอภาค

โดยที่ ประเทศไทย มีการปกครองแบบประชาธิปไตย การที่สังคมใน
ระบอบประชาธิปไตยมีความสงบสุขอยู่ได้ เพราะพลเมืองของประเทศให้
ความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ที่เปี่ยมด้วยเสรีภาพและความรับผิดชอบทั้งต่อ
ตนเองและส่วนรวม มีความยุติธรรม ไม่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รัฐ
นอกจากจะไม่เป็นผู้กระทำละเมิดต่อพลเมืองของประเทศแล้ว ยังต้องวาง
มาตรการและกลไกเพื่อคุ้มครองให้เกิดความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคกันทั้ง
ในทางกฎหมายและทางสังคม ประชาชนคนไทยในฐานะพลเมืองตามระบอบ
ประชาธิปไตย จึงต้องมีความเป็นพลเมืองบนหลักพื้นฐานของการปกครองตาม
วิถีประชาธิปไตย ซึ่งสามารถกระทำได้อย่างเป็นรูปธรรม

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ในการพัฒนาประเทศไทยตามวิถีทางประชาธิปไตยมีพัฒนาการทางการเมืองการปกครองเรื่อยมาตามลำดับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับให้ความสำคัญของการพัฒนา “คน” ซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมประเทศตนและโลก ด้วยการให้การศึกษ การจัดกระบวนการเรียนรู้ และการสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เพื่อสนับสนุนต่อการพัฒนาพลเมืองให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย จนกระทั่งให้สามารถใช้ชีวิตผ่านกระบวนการประชาธิปไตยได้ ทั้งนี้ รัฐพึงให้ความสำคัญในทุกช่องทาง ทั้งทางด้านงบประมาณ และนโยบายเพื่อเอื้อต่อการหล่อหลอมกล่อมเกลาคำความคิด ทักษะคต และพฤติกรรมของทุกสมาชิกในสังคมให้เป็นพลเมืองที่ทำหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบต่อประเทศ ทั้งทางด้านการเมือง สังคม และเศรษฐกิจโดยรวม เพื่อสร้างเสถียรภาพทางการเมือง อันจะก่อให้เกิดความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจตามมา ประเทศที่พัฒนาทั้งหลายซึ่งให้ความสำคัญกับการสร้างพลเมืองที่ตระหนักถึงการใช้สิทธิ เสรีภาพ ด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน ต่อสังคม และรัฐ ซึ่งองค์การสหประชาชาติ (UN) ได้กำหนดให้ปี ค.ศ.๒๐๐๐ เป็นปีแห่งการสร้างพลเมือง (The Year of Citizenship)

สำหรับประเทศไทยได้มีการปฏิรูปทั้งเรื่องการเมือง การศึกษา และสื่อ ในช่วงระยะเวลาเดียวกัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่มีรัฐธรรมนูญฉบับประชาชนเพื่อส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ให้มีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยความรับผิดชอบ ทั้งนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาประชาธิปไตยและส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมาโดยตลอด และในปี ค.ศ. ๒๐๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๔) ได้มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การสื่อสารทางการเมืองที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยตามวิถีรัฐธรรมนูญ ปัจจุบันแผนยุทธศาสตร์ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๐ ได้กำหนดให้มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนและพัฒนาประชาธิปไตยอย่างเป็นธรรมและเสมอภาค

พลเมืองกับความหมายหลายระดับ

คนไทยมักจะใช้คำว่า “ประชาชน” (People) “ราษฎร” (Subject) และ “พลเมือง” (Citizen) แทนกันประหนึ่งว่าคำสามคำนี้เป็นคำเดียวกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วแตกต่างกัน คำว่า “ประชาชน” มีมาทุกยุคทุกสมัยหมายถึง คนที่ไม่ใช่ผู้ปกครอง (Nonruler) ในสมัยโบราณนั้นประชาชนเป็นไพร่หรือทาสเกือบทั้งหมดซึ่งการเมืองสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยประชาชนจากการเป็นไพร่หรือทาสให้กลายเป็นเสรีชนที่มีสถานะทางกฎหมายเท่าเทียมกัน

ความเป็นพลเมือง (Citizen) มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ ซึ่งมีความหมายที่กว้างกว่าคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” คำว่า “ประชาชน” เป็นบุคคลทั่วไปที่ไม่ใช่พนักงานเมือง ไม่ใช่ผู้ปกครอง หรือกลไกของผู้ปกครอง คำว่า “ราษฎร” คือผู้มีถิ่นฐานบ้านเกิด กำเนิดและอาศัยอยู่บนแผ่นดิน ประเทศชาติ บ้านเมือง แปลว่า คนของรัฐ ซึ่งเป็นประชาชนของประเทศ โดยทั่วไปนั้น หมายถึง บุคคลธรรมดา

สำหรับคำว่า “พลเมือง” เป็นประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองและการบริหารงานของรัฐด้วยสำนึกรับผิดชอบว่า ตนเองเป็นสมาชิกของสังคมที่มีส่วนสำคัญในโครงสร้างทางสังคมที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน โดยจะต้องมีคุณลักษณะคือเป็นผู้มีความรู้ (Knowledge) เกี่ยวข้องกับสถาบันทางการเมืองระบอบการเมืองอุดมการณ์ทางการเมืองและสังคมองค์กรทางการเมือง ระบบเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีค่านิยมและคุณธรรม (Value and Virtue) รวมทั้งการมีส่วนร่วม (Participation)

สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า ให้ความหมายคำศัพท์การเมืองภาคพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับคำว่า “พลเมือง” และ “วิถีประชาธิปไตย” ดังนี้ “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” “ราษฎร” ตรงที่ “พลเมือง” นั้นจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสิทธิต่างๆ ของตน รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

ดังนั้น พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยจึงไม่ได้มีหน้าที่แค่การไปเลือกตั้งเท่านั้น แต่จะต้องทำทั้งรูปและนามให้เป็นประชาธิปไตย ในทางพระพุทธศาสนา รูปกับนามหรือกายกับใจเป็นของที่เชื่อมโยงกันจะขาดอันใด อันหนึ่งไม่ได้ ถ้าขาดรูปหรือกายก็ไม่มีใจ ถ้าขาดใจรูปก็ดำรงอยู่ไม่ได้ รูปคือ โครงสร้าง ใจคือ ความรู้สึกนึกคิดหรือจิตสำนึก เราคงจะต้องสนใจทั้งโครงสร้างและจิตของประชาธิปไตยความเป็นพลเมือง

พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย จะต้องมีส่วนที่บ่งชี้ถึงคุณภาพพลเมือง คือมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีอิสรภาพ มีความรู้ มีเหตุผล มีส่วนร่วมในกิจการของส่วนรวม หรือกระบวนการทางนโยบาย คำว่า “พลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย” ไม่ได้แยกพวก ทุกคนเป็นพลเมือง ไม่ว่าจะประชาชน ข้าราชการ ทหาร ตำรวจ นักธุรกิจ สื่อมวลชน นักวิชาการ ด้วยความสมัครใจ

พลเมืองในความหมายของสหประชาชาติ (UN) คือความรู้สึกเป็นเจ้าของกลุ่ม ชุมชน และเกี่ยวข้องกับเรื่องของสิทธิและความรับผิดชอบ ในฐานะสมาชิก อีกทั้งยังต้องปฏิบัติตนในการมีสิทธิและการปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน สังคม จนกระทั่งสามารถมีส่วนร่วมในการออกแบบสังคมได้ด้วย โดยนัยนี้การเป็นพลเมืองจึงมิใช่เพียงเป็นผู้มีสิทธิและความรับผิดชอบ แต่หากรวมถึงการมีปฏิสัมพันธ์ (interactive) และการมีอิทธิพล (influence) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนได้ด้วย

พลเมืองในโลกสมัยใหม่มีหลายระดับคือพลเมืองภายในรัฐ พลเมืองภายในประชาคม เช่น พลเมืองประชาคมยุโรป ที่มีองค์การเหนือรัฐกำกับ อดุมการณ์และเป้าประสงค์ร่วม โลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีลักษณะของการพึ่งพิง อิงกัน และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐและพลเมืองระหว่างรัฐมีมากขึ้น ทำให้ ความเป็นพลเมืองมีขอบเขตที่กว้างมากขึ้น ที่ไม่เพียงเป็นพลเมืองของรัฐที่มีความ รับผิดชอบต่อรัฐที่เป็นสมาชิกหรือต่อประชาคมเท่านั้น หากแต่รวม หมายถึงการเป็นสมาชิกของโลก คือ เป็นพลเมืองของโลกที่ต้องร่วมกัน รับผิดชอบต่อปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของโลกด้วยเช่นกัน

ดังนั้น การสร้างพลเมืองจึงมีการขยายขอบเขตที่กว้างขวางมากขึ้น ผู้การสร้างคุณภาพของพลเมืองที่เป็นทั้งสมาชิกของรัฐใดรัฐหนึ่ง ของภูมิภาค ของประชาคม และของโลก แนวโน้มการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของ ประเทศต่างๆ จึงมีจุดร่วมที่การอยู่ร่วมกันด้วยการยอมรับและเคารพในความ แตกต่างหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม รวมถึงการเป็นผู้ที่เต็มใจใช้ชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อปกป้องโลกให้ เป็นของพลเมืองโลกทุกคน

ระบอบประชาธิปไตยที่เข้าใจและเป็นที่ยอมรับในความหมายโดยสรุป คือ

๑. เป็นระบอบที่พลเมืองมีอำนาจในการกำหนดและตัดสินใจในนโยบายสาธารณะ เพราะเชื่อว่าอำนาจธิปไตยมาจากปวงชน การเมืองจึงเป็นเรื่องของกิจสาธารณะ

๒. เป็นระบอบที่ให้เสรีภาพบนพื้นฐานของความรับผิดชอบ (Freedom Based on Responsibility) ในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นต่อประโยชน์ของส่วนรวม

๓. เป็นระบอบที่ทำให้ความเท่าเทียมกันของพลเมืองในการตัดสินใจในเรื่องสาธารณะ เช่น การเลือกตั้ง รวมถึงความเสมอภาคในการเข้าถึงสิทธิต่างๆ ภายใต้กฎหมายที่ชอบธรรมที่เป็นที่ยอมรับของพลเมือง

๔. เป็นระบอบที่เชื่อในคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ที่จะสามารถพัฒนาเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีความรับผิดชอบ ความเป็นธรรม และเป็นประโยชน์ต่อสังคม

การสร้างความเป็นประชาธิปไตยแก่พลเมือง (Democratization)

เนื่องด้วยการพัฒนาการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การพัฒนาการเมืองจึงหมายถึง ผลที่เกิดจากการกระทำระหว่างองค์ประกอบทางการเมือง ซึ่งจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งเดิมๆ ไปสู่สิ่งใหม่ๆ ซึ่งต้องดีกว่าเดิม ซึ่งมีหลายองค์ประกอบที่กระทำร่วมกัน คือ

๑. ประชาชน
๒. สังคมการเมือง
๓. หลักการหรือระเบียบ กฎหมาย (รัฐธรรมนูญ)
๔. กลไกหรือเครื่องมือของรัฐ
๕. สังคมเศรษฐกิจ หมายถึง ระบบเศรษฐกิจการตลาดแบบเสรี

ซึ่งในบรรดาทั้ง ๕ องค์ประกอบนี้ ประชาชนมีส่วนสำคัญที่สุด ทั้งนี้ เพราะประชาชนภายในรัฐจะเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกฎ กติกาทางการเมือง หรือรัฐธรรมนูญได้ การพัฒนาการเมืองจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญเบื้องต้นต่อประชาชน ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญก็คือ การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ที่เป็นการกระทำร่วมกันของประชาชนที่เห็นเป็นพฤติกรรมร่วมกันอย่างชัดเจน และวัฒนธรรมทางการเมืองนี้จะนำไปสู่การสร้างเสถียรภาพทางการเมือง (Political Stability) ซึ่งเสถียรภาพทางการเมืองของรัฐนั้นเป็นเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาทางการเมือง การที่จะทำให้เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ก็คือ การสร้างความเป็นประชาธิปไตย (Democratization)

สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบ

สิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นหลักการพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยที่พัฒนาจากปรัชญาการปกครองซึ่งเชื่อว่ามนุษย์ชาติทุกคนที่เกิดขึ้นมามีความแตกต่าง แต่มีสิทธิ เสรีภาพ และเท่าเทียมกันในฐานะมนุษย์ พลเมืองระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเรียนรู้และนำไปปฏิบัติใช้ในวิถีชีวิตอย่างเข้าใจและเพราะความเป็นหลักการพื้นฐานอันสำคัญ สิทธิ และเสรีภาพ จึงเป็นปัจจัยในการบ่งชี้ว่าสังคมหรือบ้านเมืองใด มีความสงบสุข มีสันติและมีความเป็นประชาธิปไตยหรือไม่

สำหรับประเทศไทย นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ ได้มีข้อความที่ให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และ ๒๕๕๐ ซึ่งนอกจากมีข้อความที่สอดคล้องกับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว ยังบัญญัติกลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้ด้วย

อย่างไรก็ตาม ทุกประเทศต่างมีบริบทสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรม บรรทัดฐานและทุนทางสังคม ที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคต่อหลักการสากลดังกล่าวซึ่งเรียนรู้และปรับปรุงให้เหมาะสมกับแนวคิดสิทธิมนุษยชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยและสร้างสังคมที่เป็นสุขยั่งยืนใน

ประเทศไทย มีตัวอย่างการเลิกทาสในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่กล่าวได้ว่าเป็นความคิดก้าวหน้าของสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองและการเกิดขึ้นขององค์กรสหประชาชาติ หรือตัวอย่างการลงโทษด้วยการประหารชีวิตที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งเมื่อประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์กรสหประชาชาติแล้วประเทศไทยก็ได้มีการปรับปรุงกฎหมายประหารชีวิตดังกล่าว ดังนั้น เมื่อแนวคิดสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นเรื่องสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตย การเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจต่อแนวคิดเพื่อนำไปปฏิบัติหรือพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของผู้คนในสังคม จึงจำเป็นต้องส่งเสริมการเรียนรู้ทำความเข้าใจ และสร้างความตระหนักว่า สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นหน้าที่ และความรับผิดชอบของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยทุกคน ที่จะต้องยึดถือเป็นหลักและต้องปกป้องคุ้มครองให้หลักการนั้นคงอยู่ในสังคม และมั่นใจได้ว่าทุกคนได้รับการปฏิบัติต่อกันอย่างเคารพต่อสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และเสมอภาคเท่าเทียมกัน

สิทธิ

พัฒนาการทางความคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มาจากฐานความคิดว่า มนุษย์ทุกคนถูกสร้างมาอย่างเท่าเทียมกัน มีธรรมชาติแบบเดียวกัน มีลักษณะร่วมกันตามธรรมชาติทั้งทางร่างกายและจิตใจ ดังนั้น มนุษย์ทุกคนจึงเกิดมาพร้อม “สิทธิตามธรรมชาติ”

สิทธิตามธรรมชาติจึงเป็นพื้นฐานในการมีชีวิตและดำรงชีวิตในฐานะมนุษย์ แนวคิดนี้มีที่มาจากนักปรัชญาชาวอังกฤษ จอห์น ล็อก (John Lock) เมื่อ ค.ศ. ๑๖๓๒-๑๗๔๐ ผู้ซึ่งยืนยันว่าสิทธิตามธรรมชาติอย่างสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินนั้นเป็นสิ่งที่มียู่แล้วแม้ในสังคมรัฐธรรมชาติและเป็นสิ่งที่ไม่อาจพรากไปจากปัจเจกหรือเป็นสิ่งที่ปัจเจกชนจะมอบให้แก่ผู้ใดได้ สิทธิทั้งหลายเหล่านี้มีอาจโอนให้แก่กันได้ (inalienable)

ดังนั้น สิทธิตามธรรมชาติจึงเป็นสิทธิที่ทุกคนต้องมียุ่อย่างเสมอภาคเท่าเทียม ไม่มีผู้ใดมีสิทธิเหนือกว่าผู้ใด เป็นสิทธิที่ทุกคนมีเพื่อรักษาและปกป้องชีวิตของตนเอง (Right of preservation) เป็นสิทธิที่ไม่อาจแบ่งแยก เพิกถอน และโอนให้แก่กันและเป็นสิทธิที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากกฎหมาย จารีต หรือความเชื่อของสังคมหรือการปกครอง

แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมือง ซึ่งปัจจุบันเห็นได้จากคำประกาศอิสรภาพ (Declaration of Independence) ของอเมริกาในปี ค.ศ. ๑๗๗๖ และคำประกาศเรื่องสิทธิของมนุษย์และประชาชน (Declaration of the Right of Man and of Citizens) ของฝรั่งเศสในปี ค.ศ. ๑๗๘๙ ที่สะท้อนแนวคิดเรื่องสิทธิตามธรรมชาติของจอห์น ล็อกอย่างชัดเจน

ความคิดเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีของมนุษย์ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในรัฐสมัยใหม่ ดังกล่าว มีอิทธิพลสืบเนื่องสู่แนวคิด สิทธิมนุษยชน ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริงทางสังคม สิทธิตามธรรมชาตินั้น มักถูกละเมิดเพื่อมีชีวิตรอดหรือการแย่งชิงทรัพยากร เช่นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์โลกก่อนยุคสมัยใหม่ ดังนั้น เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม และเพื่อปกป้องสิทธิตามธรรมชาติ กฎหมาย จึงเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลจะทำได้และทำสิ่งใดไม่ได้ต่อบุคคลอื่นในสังคม กฎหมายจึงมีนัยของหน้าที่ (duty) และการมีพันธะต่อกัน (obligation) ของผู้คนในสังคม ซึ่งหมายความว่าบุคคลหนึ่งมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้มีการกระทำตามพันธะหน้าที่ที่บุคคลหนึ่งควรมีได้ และกฎหมายยังได้ก่อให้เกิดพันธะหน้าที่ที่เป็นแนวปฏิบัติเรื่องสิทธิ และปกป้องคุ้มครองสิทธิ ที่เรียกว่า สิทธิทางกฎหมาย

สำหรับพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยการปกครองที่มีหลักการและแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ด้วยหลักสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์จึงต้องทำความเข้าใจ ตระหนัก และยึดมั่นไว้เป็นแนวทางปฏิบัติในหลัก สิทธิตามธรรมชาติ หรือ สิทธิมนุษยชน และ สิทธิตามกฎหมาย ดังกล่าว

สิทธิตามธรรมชาติ หรือ สิทธิมนุษยชน

ดังกล่าวมาแล้วว่า มนุษย์มีสิทธิพื้นฐานตามธรรมชาติตั้งแต่เกิดที่เรียกว่าสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งพัฒนาสู่สิทธิมนุษยชนในปัจจุบันนั้น ทำให้เข้าใจได้ว่าหลักการสิทธิมนุษยชนมีความสำคัญยิ่งเพราะหลักการสิทธิมนุษยชนคือการเคารพและไม่ปฏิบัติละเมิดต่อสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหากมนุษย์ปฏิบัติต่อกันด้วยหลักการดังกล่าว สังคมจะสงบสุขและประชาธิปไตยจะเจริญก้าวหน้า

สิทธิมนุษยชน (Human right) หมายถึง สิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิในความเป็นคน เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนมีสิทธินี้ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ไม่เลือกว่าจะเชื้อชาติ แหล่งกำเนิด เพศ อายุ สีผิว สภาพทางร่างกาย หรือสถานะทางเศรษฐกิจสังคม สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสากล ไม่มีพรมแดน ไม่มีบุคคล สถาบัน องค์กร หรือรัฐใดสามารถล่วงละเมิดได้ การกระทำใดที่ละเมิดสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นกับมนุษย์ในประเทศใด พื้นที่ใดถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น แม้ไม่มีกฎหมายมารับรองสิทธินี้ก็มีอยู่ เช่นดังกล่าวมาแล้วว่าเมื่อประเทศหรือรัฐใดละเลยต่อปัญหาละเมิดสิทธิมนุษยชน บุคคลในรัฐนั้นประเทศนั้นสามารถร้องเรียนถึงองค์การระดับสากลอย่างองค์การสหประชาชาติได้

การละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นปัญหาระดับนานาชาติที่เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ทั่วโลก ประเด็นของการละเมิดมีหลากหลาย ตัวอย่างเช่น การเลือกปฏิบัติต่อผู้มีความแตกต่างทางความเชื่อหรือศาสนา เชื้อชาติ สีผิว สำเนียง ภาษา สภาพร่างกาย เพศสภาพ สถานะทางเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วิถีวัฒนธรรม สถานศึกษา ภูมิลำเนา หรือ การละเมิดผู้ที่มีความคิดเห็นที่แตกต่างหรือการละเลยของรัฐต่อโอกาสและการเข้าถึงของประชาชนต่อความจำเป็นและความต้องการพื้นฐานอย่างการศึกษา และบริการสาธารณสุขที่รัฐควรจัดหาให้ ทั้งนี้ ระดับและความรุนแรงของการละเมิดอาจแตกต่างกันไปได้เช่นกัน เช่น การกระทำต่อกันในระดับบุคคล ชุมชน สังคม ประเทศ ไปจนถึงระหว่างประเทศ ตัวอย่างของการแก้ไขปัญหาระหว่างบุคคลโดยใช้ความ

รุนแรง การกวาดล้างและทรมาณผู้ต้องหาทางการเมือง การลักลอบค้าผู้หญิง และเด็ก การใช้แรงงานราคาถูก ไร้หลักประกันและไม่ส่งเสริมสภาพความปลอดภัยในการทำงาน การละเมิดสิทธิชุมชนของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การกดขี่ปราบปรามผู้คัดค้านหรืออยู่ตรงข้ามกับรัฐ สงครามระหว่างเชื้อชาติ หรือศาสนาที่เกิดจากความขัดแย้ง ปัจจุบันการก่อการร้ายระหว่างประเทศ กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้ประเทศต่างๆ ละเมิดหรือจำกัดสิทธิของประชาชนมากขึ้นด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ เช่น จำกัดสิทธิในการเดินทาง สิทธิในการรวมตัว และละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัว

ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยที่ยึดหลักสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคเท่าเทียม รัฐโดยส่วนใหญ่โดยเฉพาะรัฐที่เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติจึงมีการกำหนดแนวทางส่งเสริม ค้ำครอง และ อํารงรักษาหลักการดังกล่าว ในระดับสากล องค์การสหประชาชาติ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘ (พ.ศ. ๒๔๙๑) และอนุสัญญาระหว่างประเทศ ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริม ค้ำครอง สิทธิ เสรีภาพ ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีสถิติสัญญาและได้บัญญัติหลักการสิทธิ เสรีภาพ ไว้ในรัฐธรรมนูญ

พลเมืองระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องเรียนรู้สิทธิมนุษยชน ในด้านต่างๆ
ต่อไปนี้

๑. สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง หมายถึง สิทธิว่าด้วยความสัมพันธ์ของประชาชนกับการเมืองการปกครองในฐานะพลเมืองของรัฐ โดยเฉพาะรัฐในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สิทธิในการปกครองเป็นของประชาชนทุกคน รัฐประชาธิปไตยจึงต้องคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ดังนี้

สิทธิพลเมือง – เป็นสิทธิที่มอบให้โดยชาติและมีอยู่ภายในขอบเขตแดนนั้น และถือเป็นความคุ้มครองและสิทธิประโยชน์ที่รัฐต้องบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ของประชาชน และปกป้องคุ้มครองสิทธิในชีวิต ได้แก่ สิทธิที่จะไม่ถูกทรมาน ไม่ถูกทำร้ายร่างกาย สิทธิในการได้รับสัญชาติ สิทธิในการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน สิทธิผู้ต้องหา สิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย และสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองจากอำนาจตามอำเภอใจของผู้ปกครอง

ในที่นี้กระบวนการยุติธรรมจึงมีความสำคัญในการปกป้องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองเป็นอย่างมาก ตั้งแต่การคุ้มครองพลเมือง การปฏิบัติต่อผู้ต้องหา กระบวนการสอบสวนและการประกันตัว การปฏิบัติต่อผู้อยู่ในสถานพินิจและเรือนจำ กระบวนการลงโทษโดยวิธีต่างๆ รวมทั้ง

การคุ้มครองเด็กและเยาวชนเมื่อเป็นผู้ต้องหา ตัวอย่างเช่น ประชาชนต้องได้รับการคุ้มครองจากตำรวจและเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างเท่าเทียม ประชาชนมีสิทธิในการดำเนินการทางการเมือง การตีพิมพ์ การโฆษณาหรือการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ฯลฯ เป็นต้น

สิทธิทางการเมือง – เป็นสิทธิที่ยืนยันว่าประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และกำหนดวิถีชีวิตของตนเองทั้งทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมได้ โดยผ่านการเลือกผู้ที่ทำหน้าที่แทนตนเองเข้ามารับผิดชอบบ้านเมือง ที่เรียกว่า สิทธิในการเลือกตั้ง ดังนั้น การเลือกตั้งจึงเป็นการตัดสินใจของประชาชนเองว่า จะได้ผู้แทนที่ไปทำหน้าที่ทางการเมืองได้ดีเพียงใด และต้องเป็นไปโดยเสรีปราศจากอิทธิพลหรือการแทรกแซงใดๆ

นอกจากการกำหนดชีวิตของตนผ่านการเลือกตั้งแล้วประชาชนยังมีสิทธิในการมีส่วนร่วมในการปกครองและการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐในทุกรูปแบบโดยระบุไว้เป็นสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็นและการแสดงออกทางการเมือง สิทธิในการรวมตัวเป็นกลุ่มเป็นสมาคม จัดตั้งกลุ่มทางการเมืองหรือตั้งพรรคการเมืองหรือเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรค สิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบทางการเมือง สิทธิในการชุมนุมทางการเมืองอย่างสันติ สิทธิในการชุมนุมในที่สาธารณะเพื่อประท้วงหรือแสดงความคิดเห็น ต่อนโยบายของรัฐ สิทธิในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการดำเนินกิจการและนโยบายสาธารณะต่างๆ

ในบางครั้งสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองคล้ายคลึงกับสิทธิตามกฎหมาย เพราะสิทธิเหล่านี้มักต้องผ่านการบัญญัติเป็นตัวบทกฎหมาย เพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติและมีการบังคับใช้ เช่น การบัญญัติไว้ว่า การเลือกตั้งเป็นสิทธิและหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ตัวอย่างเช่น ประชาชนมีสิทธิในการเลือกผู้แทนของตน ด้วยการลงคะแนนลับและเป็นอิสระ ประชาชนมีสิทธิในการชุมนุมอย่างสงบเพื่อแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายของรัฐ ประชาชนมีสิทธิในการขอให้รัฐทำประชาพิจารณ์เพื่อรับฟังความคิดเห็นและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการและนโยบายของรัฐที่กระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน

๒. สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แนวคิดนี้มาจากความตระหนักในความเหลื่อมล้ำ และความขาดแคลนของผู้คนในสังคมที่มีสิทธิจะได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต มีสาธารณสุขปกเอบ มีมาตรฐานความเป็นอยู่อย่างพอเพียง มีสังคมที่ปลอดภัย มีงานทำ ได้รับการศึกษา และมีสิทธิในการดำรงไว้ซึ่งความแตกต่างของสังคมวัฒนธรรม รัฐประชาธิปไตยจึงคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนี้

สิทธิทางเศรษฐกิจ – ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการทำงาน การประกอบอาชีพ สิทธิในการได้รับค่าจ้างและราคาผลผลิตอย่างเป็นธรรม สิทธิในการดำรงชีพและได้รับการจัดสถานที่ให้ประกอบอาชีพ สิทธิได้รับการคุ้มครองในการแข่งขันทางการค้า สิทธิได้รับหลักประกันการมีมาตรฐานชีวิต

อย่างเพียงพอ สิทธิที่อยู่อาศัย และสิทธิมีอาหารอย่างพอเพียง ไม่อดอยากยากจน ตัวอย่างเช่น ประชาชนมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย พัฒนาด้านที่อยู่อาศัย ช่วยให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัย รวมไปถึงการพัฒนาชุมชนแออัด ประชาชนมีสิทธิได้รับการปกป้องจากรัฐด้านการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม และต้องส่งเสริมผู้ประกอบการอาชีพอิสระรายย่อย ประชาชนมีสิทธิที่จะได้รับการพัฒนาในทุกด้านอย่างเหมาะสมเท่าเทียม เช่น ด้านสาธารณสุขไปรษณีย์ที่ทุกพื้นที่ต้องการได้รับการพัฒนา หรือการพัฒนาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนอย่างเท่าเทียม ประชาชนต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองการพัฒนาที่ละเมิดสิทธิชุมชนและสิทธิการพัฒนาของประชาชนท้องถิ่นดั้งเดิม สิทธิชุมชนต้องได้รับการเคารพและได้รับการส่งเสริม สิทธิในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการละเมิดจากการใช้อำนาจของรัฐ ทูน หรือบุคคลภายนอกชุมชน ประชาชนมีสิทธิได้รับการจัดสรรอาหารเพื่อป้องกันภาวะอดอยากและทุพโภชนาการ ประชาชนต้องสามารถประกอบอาชีพโดยไม่ถูกไล่ที่ ไม่ถูกคดโกง หรือถูกเอาเปรียบ และรัฐต้องจัดหาพื้นที่ในการประกอบอาชีพให้ เช่น ลานค้า ตลาดนัด

สิทธิทางสังคม – ประชาชนมีสิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิได้รับการประกันสุขภาพและได้รับเงินบำเหน็จบำนาญเมื่อชรา สิทธิในการเลือกคู่ครอง สิทธิในการได้รับการรักษาพยาบาลและมียาราคาถูก สิทธิของสตรี มีบุตรในการได้รับสวัสดิการ สิทธิของเด็ก ผู้หญิง และคนพิการ สิทธิไม่ถูกเลือก

ปฏิบัติอันเนื่องมาจากความแตกต่างด้านความเชื่อทางการเมือง ศาสนา เพศ เชื้อชาติ อายุ และสีผิว ตัวอย่างเช่น ประชาชนต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายอย่างน้อยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สตรีต้องได้รับการคุ้มครองได้รับการปฏิบัติและมีโอกาสทางสังคม เด็กต้องได้รับการปกป้องคุ้มครองให้มีชีวิตที่มีสุขภาวะ มีโอกาสทางการศึกษา ไม่ถูกใช้แรงงาน ไม่ถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว ไม่ถูกละเมิดทางเพศ ชนกลุ่มน้อยหรือผู้ที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ สีผิว ภาษา ศาสนา ฯลฯ ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม มีโอกาสอย่างเท่าเทียม ผู้ที่มีความแตกต่างทางเพศสภาพต้องได้รับโอกาสที่เท่าเทียม และการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม การกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อเป็นแนวปฏิบัติของรัฐและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุเพราะความแตกต่าง ประชาชนต้องได้รับการคุ้มครองการกระทำที่รุนแรงในครอบครัว สิทธิของประชาชนในฐานะแรงงานต้องได้รับมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เหมาะสม ได้รับการคุ้มครองชดเชย ค่ารักษาพยาบาล การตกงาน การเกิด อุบัติเหตุ การชราภาพ หรือการเกษียณอายุ แรงงานมีสิทธิในการก่อตั้ง เข้าร่วมสหภาพ ประชาชนต้องได้รับการคุ้มครองให้ปลอดภัยจากการถูกเอาเปรียบด้านการค้า แรงงาน การค้ามนุษย์ และธุรกิจทางเพศ ประชาชนต้องได้รับค่าตอบแทนที่เท่ากันสำหรับงานที่เท่ากัน ประชาชนต้องไม่ถูกปฏิเสธจากโรงพยาบาลและต้องไม่คิดค่ารักษาพยาบาลแพงเกินไป

สิทธิทางวัฒนธรรม – ประชาชนมีสิทธิในการศึกษา สิทธิในการแต่งกาย สิทธิในการปฏิบัติตามประเพณีและความเชื่อ สิทธิในการมีสถานที่สาธารณะ มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรม การบันเทิงและกีฬา ตัวอย่างเช่น ประชาชนต้องได้รับ

ความเคารพในความแตกต่างของอัตลักษณ์และความเป็นตัวตน และต้องได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์และความเป็นตัวตนเหล่านั้น ประชาชนต้องได้รับโอกาสและสนับสนุนให้มีการแสดงออกทางวัฒนธรรมและส่งเสริมการอนุรักษ์หรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ประชาชนต้องไม่ถูกห้าม ควบคุมหรือรีดรอน การแสดงออกทางประเพณี การแต่งกาย ความเชื่อทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง ประชาชนมีสิทธิที่จะปฏิบัติตามศาสนธรรม ศาสนบัญญัติ หรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อของตน

สิทธิตามกฎหมาย

สิทธิตามกฎหมาย (Legal Rights) หมายถึง สิทธิที่เกิดจากการที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองไว้อย่างชัดเจน สิทธิดังกล่าวสามารถพิสูจน์ ได้แย้ง หรือบังคับให้เป็นไปตามสิทธิได้ ในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม หรืออำนาจที่จะกระทำการใดๆ ได้อย่างอิสระโดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย อันชอบธรรมตามกฎหมาย ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ เพราะกฎหมายเกิดขึ้นโดยรัฐหรือผู้ปกครองตามระบอบการปกครอง และหลักการปกครองของผู้ปกครองนั้นๆ ดังนั้น สิทธิทางกฎหมายจึงสัมพันธ์กับการเมืองการปกครอง วัฒนธรรม ประเพณี จารีตหรือความเชื่อทางสังคม และแม้สิทธิทางกฎหมายจะมีสภาพบังคับให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดสิทธิได้ (อุดมศักดิ์ สินธุพงศ์, ๒๕๔๘) แต่ต้องคำนึงไว้เสมอว่า สิทธิตามกฎหมายต้องไม่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่มีการตราบทบัญญัติไว้เพื่อส่งเสริม ค้ำครอง สิทธิ เสรีภาพ นับตั้งแต่ฉบับพุทธศักราช ๒๔๗๕ และต่อเนื่องมาและให้ความสำคัญสูงสุดต่อสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคเท่าเทียมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ และฉบับปัจจุบัน (พุทธศักราช ๒๕๕๐) รวมทั้งมีการแก้ไขปรับปรุง และออกกฎหมายเพื่อปกป้องและค้ำครองสิทธิมนุษยชน มีการนำเรื่องสิทธิมนุษยชนมากำหนดไว้ในนโยบายทางการเมืองและการบริหารประเทศ และได้ตราบทบัญญัติกลไกส่งเสริมและค้ำครองสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคเท่าเทียมไว้ในรัฐธรรมนูญ ภายใต้องค์กรศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ผู้ตรวจการแผ่นดิน และคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เสรีภาพ

เสรีภาพ เป็นแนวคิดที่พัฒนามาคู่กับสิทธิตามธรรมชาติ โดยนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษชื่อ โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) (ค.ศ. ๑๕๘๘-๑๖๓๙) ที่กล่าวว่า ในสังคมธรรมชาติที่ปัจเจกชนเท่าเทียมกันตามสิทธิธรรมชาติและมีอิสระที่จะทำในสิ่งที่ตนต้องการเพื่อเอาชีวิตรอด ซึ่งเมื่อสภาพธรรมชาติทำให้มนุษย์ต้องอยู่ในความทุกข์และความหิวโหย มนุษย์จึงมีสิทธิและความจำเป็นที่จะต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอดจากสิ่งเหล่านั้น ซึ่งเป็นนัยของเสรีภาพในการที่จะใช้อำนาจของเขาตามเจตนาของเขาเอง เพื่อที่จะรักษาชีวิต

ของเขา และเพื่อกระทำสิ่งใดก็ตามจากการตัดสินใจและการใช้เหตุผลโดยตัวของเขา และเมื่อรัฐในสังคมนั้นไม่มีกฎหมายหรือผู้บังคับใช้กฎหมายปัจเจกชน เหล่านี้มันจึงต้องสร้างอำนาจสูงสุดขึ้นเพื่อนำมาซึ่งความสงบสุข

ความหมายเสรีภาพจากแนวคิดดั้งเดิมนั้น จึงมีนัยว่า เสรีภาพ คือ อำนาจการตัดสินใจของมนุษย์ที่จะเลือกดำเนินพฤติกรรมของตนเอง โดยไม่มีบุคคลอื่นใดเข้ามาแทรกแซงหรือใช้อำนาจต่อการตัดสินใจนั้น

อย่างไรก็ตาม มนุษย์ในฐานะสัตว์สังคมที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่น การตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดย่อมต้องคำนึงถึงกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคม เช่น กฎหมาย ข้อตกลง รวมไปถึงขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม และ ไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นด้วย

เสรีภาพ หมายถึง อำนาจตัดสินใจด้วยตนเองที่จะกระทำหรือไม่กระทำการสิ่งใด โดยไม่มีบุคคลหรืออำนาจอื่นแทรกแซงการตัดสินใจ เป็นการตัดสินใจภายใต้ภาวะที่สามารถใช้ความคิดด้วยตนเองและสามารถมีเจตจำนงเสรี (free will) ในการเลือกโดยไม่ขัดแย้งในตัวเอง โดยไม่ฝืนต่อกฎหมาย และไม่ละเมิดต่อบุคคลอื่น

หน้าที่

เมื่อเราตระหนักและวางแผนซึ่ง “สิทธิ” ที่เราควรได้รับแล้วสิ่งที่สำคัญไม่น้อยกว่ากันในฐานะสมาชิกของสังคม คือ การตระหนักถึง “หน้าที่” ที่หมายถึง สิ่งที่เราควรปฏิบัติต่อตนเองในฐานะพลเมืองประชาธิปไตย และปฏิบัติต่อผู้อื่นในฐานะสมาชิกร่วมกัน ดังนั้น พลเมืองจึงต้องตระหนักว่าการมีสิทธิ เสรีภาพ จะต้อง มีหน้าที่มากกว่าที่อยู่ด้วยเสมอ

สำหรับความหมายของ “หน้าที่” หมายถึง ภาระของบุคคลที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน หรือตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ “หน้าที่” หมายถึง กิจที่จะต้องทำด้วยความรับผิดชอบ

ในที่นี้แบ่งหน้าที่สำหรับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และสำหรับความเป็นพลเมืองโลกไว้ ๒ หน้าที่หลัก ดังนี้

๑. หน้าที่ตามหลักการพื้นฐานประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน
ในที่นี้คือ หน้าที่ในการเคารพสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคเท่าเทียมของผู้อื่น พลเมืองต้องไม่ลืมว่าในเมื่อเรามีสิทธิ และเราไม่ต้องการให้ใครมาละเมิดสิทธิเรา ผู้อื่นก็มีสิทธิและไม่ต้องการให้ใครมาละเมิดสิทธิของเขาเช่นเดียวกัน เมื่อต่างฝ่ายต่างเคารพสิทธิของกันและกันจะเป็นการคุ้มครองสิทธิของกันและกันไปในตัวโดยปริยาย

๒. หน้าที่ตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ในฐานะพลเมืองของประเทศไทย ในที่นี้หน้าที่ที่จะมีความหมายว่าเป็นภาวะที่บุคคลต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ในระดับรัฐธรรมนูญภาระและความรับผิดชอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ชนชาวไทยต้องปฏิบัติ หากผู้ใดไม่ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติถือว่าเป็นการฝ่าฝืนและจะถูกลงโทษ หรือกล่าวโดยทั่วไป หน้าที่ของชนชาวไทย ก็คือ ภาระและความรับผิดชอบที่ประชาชนชาวไทยทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัตินั่นเอง

หากพลเมืองตระหนักถึงเรื่องของสิทธิ เสรีภาพ และค่านึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคเท่าเทียมในสังคมในฐานะพลเมืองหรือการเป็นสมาชิกในสังคมแล้ว หน้าที่ตามกฎหมายอาจไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด เพราะบุคคลที่ตระหนักในสิทธิ เสรีภาพ ที่ตนได้รับนั้นก็ต้องมีความตระหนักต่อหน้าที่ในการปฏิบัติตอบ เช่น การตระหนักกว่าที่ตนมีสิทธิได้รับบริการจากรัฐ ตนก็ควรต้องทำหน้าที่เสียภาษีให้รัฐเพื่อการบริการของรัฐนั้นดำรงอยู่ หรือการที่ตนมีสิทธิได้รับประโยชน์จากนโยบายของรัฐ ตนก็พึงต้องทำหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างมีวิจารณญาณเพื่อได้รัฐบาลที่กำหนดนโยบายอันเป็นประโยชน์ หรือในฐานะพลเมืองที่ได้รับเสรีภาพในการประกอบอาชีพใดก็ได้ บุคคลก็พึงประกอบอาชีพที่สุจริตเพื่อไม่เบียดเบียนและไม่ละเมิดต่อผู้อื่น หรือการตระหนักกว่าคือผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรของประเทศ ก็ต้องตระหนักในหน้าที่ของการอนุรักษ์ทรัพยากรและรักษาสิ่งแวดล้อม หรือตระหนักว่าชุมชนมีสิทธิในการธำรงรักษาวัฒนธรรมชุมชนและทรัพยากร

บุคคลในชุมชนก็ต้องตระหนักในหน้าที่ธำรงรักษาและวางแผนวัฒนธรรมและทรัพยากรนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ความตระหนักต่อการปฏิบัติต่อกันอย่างเคารพในสิทธิ เสรีภาพ ความเป็นมนุษย์นั้น ทำให้หน้าที่หลายประการพึงปฏิบัติโดยไม่จำเป็นต้องระบุไว้ในกฎหมายแต่อย่างใด

อย่างไรก็ตาม ในระบอบประชาธิปไตยที่ประชาชนเลือกผู้แทนราษฎรเข้าไปเป็นผู้ตัดสินใจในระดับบริหารและการออกกฎหมายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและของชาติแทนตนเองแล้ว พลเมืองต้องมีหน้าที่สำคัญและเป็นหน้าที่ที่ต้องได้รับการส่งเสริมให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพด้วย คือ การเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยติดตาม ตรวจสอบ การบริหารจัดการ การออกกฎหมาย หรือการดำเนินโครงการหรือนโยบายที่เป็นสาธารณะ เพื่อกำกับดูแลการทำงานของผู้ที่ประชาชนเลือกตั้งเข้าไป ดังนั้น พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงไม่ได้มีหน้าที่ในการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียวแต่ต้องกำกับดูแล และมีส่วนร่วมในการเมืองและการบริหารบ้านเมืองอย่างแข็งขัน

ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ หมายถึง ภาระหน้าที่ (duty) หรือ พันธะผูกพัน (obligation) ในการจะกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด สำหรับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบ ไว้ว่าเป็นการ ยอมรับผลทั้งที่ดีและไม่ดีในกิจการที่ตนได้ทำลงไป หรือ ที่อยู่ในความดูแลของตน

ในสังคมประชาธิปไตย พลเมืองนอกจากต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตน และรับผิดชอบต่อผลของการกระทำนั้นแล้ว พลเมืองยังต้องรับผิดชอบต่อสังคมที่จะก้าวไปสู่ความสงบสุขและพัฒนา นั่นคือ พลเมืองนอกจากมีหน้าที่และรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวแล้ว ต้องรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม ประเทศชาติและประชาคมโลก และให้ตระหนักเสมอว่า ผลของความไม่รับผิดชอบต่อหรือการไม่ปฏิบัติหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่อย่างไม่มีรับผิดชอบต่อ นั้นกระทบต่อทั้งตนเอง ผู้เกี่ยวข้อง และสังคมทั้งสิ้น

ความรับผิดชอบต่อหรือความตระหนักว่าตนต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมนั้น มีการใช้คำที่เราคุ้นเคยกันว่า “จิตสาธารณะ”

ความรับผิดชอบต่อทำให้การทำหน้าที่นั้นมีความสมบูรณ์เพราะความรับผิดชอบต่อทำให้บุคคลตระหนักได้ว่า การตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดนั้นจะส่งผลดีผลเสียอย่างไรบ้างและเมื่อตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำไปแล้วก็จะทำให้บุคคลยอมรับผลของการกระทำนั้น ในสังคมประชาธิปไตยความรับผิดชอบต่อมีความสำคัญเพราะการมีสิทธิ เสรีภาพ ของบุคคลนั้นสามารถส่งผลต่อทั้งตนเอง และสังคมได้โดยตรงทั้งด้านลบ ด้านบวก เช่น การที่บุคคลมีสิทธิที่ได้รับการพักผ่อนอย่างเหมาะสม แต่การไม่ไปทำงานเพราะอ้างการพักผ่อนอย่างเหมาะสมอาจถือเป็นความไม่รับผิดชอบต่อภาวะผูกพันที่บุคคลต้องการทำต่อองค์กร หรือการที่บุคคลมีสิทธิในการปกป้องตนเองจากอันตรายและความปลอดภัยในชีวิต แต่หากบุคคลไม่ให้การดูแลช่วยเหลือผู้ที่ด้วยโอกาสหรืออ่อนแอกว่าการกระทำนั้นก็อาจเป็นการละเลยไม่ทำหน้าที่และ

ไม่รับผิดชอบต่อสังคมได้ หรือการที่บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่หากใช้เสรีภาพนั้นอย่างไม่รับผิดชอบต่อเพื่อนำมาซึ่งการละเมิดบุคคลอื่นได้และอาจส่งผลร้ายแรงต่อทั้งบุคคลอื่นและสังคมได้ ดังนั้น เพื่อปกป้องคุ้มครองการใช้สิทธิ เสรีภาพ อย่างไม่รับผิดชอบต่อ กฎหมาย ข้อตกลง สัญญา หรือบรรทัดฐานทางสังคมอื่นๆ จึงเป็นกรอบกำหนดการมีความรับผิดชอบต่อ

ความเป็นธรรมและเสมอภาค

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักพื้นฐานในสังคมประชาธิปไตย เพราะศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะ และเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองของบุคคล ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ และจะต้องทำให้คุณคามีผลในทางกฎหมาย สิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติ ประกอบด้วย รากฐานสำคัญ ๒ ประการ คือ สิทธิในชีวิตร่างกาย กับสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาค โดยสิทธิในชีวิตและร่างกายเป็นการแสดงถึงปริมาณทลส่วนบุคคลของปัจเจกชน ในขณะที่สิทธิในเสมอภาคเป็นการแสดงความสัมพันธ์ของปัจเจกบุคคลต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคม ดังนั้น การกระทำต่อเพื่อนมนุษย์จึงชอบที่จะดำรงอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมและความเสมอภาค

การจะบอกได้ว่ามีความเป็นธรรมแค่ไหนเพียงไร จะต้องพิจารณาจากการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกหนทุกแห่ง ความเป็นธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนจะต้องให้แก่กัน การปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างชอบด้วยเหตุผล มีความเป็นธรรม ต้องไม่ลำเอียงเพราะอคติ ๔ ประการ ได้แก่ ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะชัง ลำเอียงเพราะหลง และลำเอียงเพราะกลัวภัย ความเป็นธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการยึดเหนี่ยวกันในสังคมผ่านทางกฎหมายระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมสร้างขึ้นมา หลักการอันศักดิ์สิทธิ์ในทางกฎหมายว่าด้วย “ที่ใดมีสังคม ที่นั่นย่อมต้องมีกฎหมาย ที่ใดไม่มีกฎหมาย ที่นั่นไม่มีสังคม” กฎหมายที่ดีที่จะอยู่ในสังคมได้นั้น จะต้องเป็นกฎหมายที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและสังคม และการที่จะเป็นชุมชนเข้มแข็งได้ ก็เพราะสามารถให้ความเป็นธรรมแก่ทุกคนได้ ดังนั้น การมีกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นธรรมก็จะทำให้สังคมเกิดความขัดแย้ง แยกแยก ไร้ความสงบสุข

ความเป็นธรรมเป็นอุดมการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่มีโครงสร้างทางความคิดแตกต่างกัน ในบางยุครัฐจะผูกขาดในการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม โดยนัยนี้รัฐจึงเกิดขึ้นเพื่อสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม เพราะในกรณีที่มีการรวมตัวกันเป็นชุมชนหรือสังคม ถ้ามนุษย์มีความเห็นแก่ตัว ก็จะมีการเอารัดเอาเปรียบกัน การสร้างกลไกขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกหรือความเป็นธรรมก็คือ “กฎหมาย” ในบางยุคที่รัฐอ่อนแอ การสร้างความเป็นธรรมก็จะเกิดจากกระแสสังคมกดดัน และเรียกร้องขึ้นในรูปของ “มติมหาชน” หรือ “การตกลงปลงใจ” อย่างใคร่ครวญมีเหตุผล เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและมีความสมานฉันท์

ความยุติธรรมในฐานะความเป็นธรรม (Justice as fairness) เป็นทางออกของผู้คนธรรมดาที่ไม่ได้เป็นทั้ง “นักบุญ ที่แสนจะเสียสละ” และ “คนละโมภ ที่แสนจะเห็นแก่ตัว” สังคมที่ยุติธรรมเป็นสังคมที่ตั้งอยู่บนหลักการพื้นฐานที่ว่า กฎเกณฑ์ที่ดีที่สุดของระบบสังคม ซึ่งมีได้ตั้งอยู่บนผลประโยชน์ส่วนบุคคล หรือเฉพาะเจาะจงไปที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ดังที่ได้ทราบกันแล้วว่า พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องรักความเป็นธรรมและความเสมอภาค ความเป็นธรรมหรือความเสมอภาคจึงไม่ใช่การให้เหมือนกัน เท่าๆ กัน แต่หมายถึงการให้ในสิ่งที่เขาควรจะได้ กล่าวคือ สิ่งที่เหมาะสมกันต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมือนกัน สิ่งที่แตกต่างกันต้องได้รับการปฏิบัติที่ต่างกัน (Treat like cases alike and treat different cases differently โดย H.L.A. Hart ใน The Concept of Law)

หลักความเป็นธรรมเป็นหลักประกันให้มนุษย์อ้างไว้ซึ่งศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อไม่ให้ตกไปอยู่ในอำนาจครอบงำของบุคคลอื่นที่มีอำนาจเหนือกว่า หรือใช้อำนาจกระทำการต่อมนุษย์อย่างผิดทำนองคลองธรรม หรือการเอารัดเอาเปรียบเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน หลักความเป็นธรรมจึงมีคุณค่าเหนือกว่ากฎหมาย เพราะในบางกรณีกฎหมายก็ออกโดยบุคคลที่ยึดถือประโยชน์ส่วนตน ขาดความรอบคอบหรือขาดหลักเหตุผลจนเป็นเหตุให้คนกลุ่มหนึ่งถูกระทำอย่างไม่เป็นธรรมโดยผลของกฎหมายนั่นเอง ความเป็นธรรมที่ปรากฏตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็บัญญัติให้การเลือก

ปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ สภาพทางกาย หรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง อันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำมิได้ ดังนั้น รากฐานแห่งความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมสำหรับมวลมนุษย์ทั้งหลายที่แท้จริงก็คือ เหตุผลที่ถูกต้องและจะต้องประกอบด้วย หลักศีลธรรม หรือหลักธรรมที่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติและวิถีชีวิตของมนุษย์ และความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคตามกฎหมายไทย ปรากฏให้เห็นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยบัญญัติไว้ทั้งเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาค การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะกระทำโดยเลือกปฏิบัติมิได้ ตลอดจนมาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น

ความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศของไทย จำแนกออกเป็น ๔ ประการ

๑. ความเสมอภาคในทางกฎหมาย บุคคลใดจะมีฐานะันตรศักดิ์ดีโดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นก็ดี ไม่ทำให้บุคคลนั้นเกิดเอกสิทธิ์อย่างใดเลย เช่น การที่ข้าราชการตำรวจยศพลตำรวจเอกกระทำความผิดก็ต้องรับโทษเช่นเดียวกันกับกรณีคนธรรมดาทั่วไปทำผิดกฎหมาย

๒. ความเสมอภาคในทางยุติธรรม ศาลยุติธรรมมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของประชาชนได้ทั่วถึงกัน ผู้ใดจะร้องขอให้ตั้งศาลพิเศษเพื่อพิจารณาเฉพาะแต่คดีของตนไม่ได้

๓. ความเสมอภาคในการเข้ารับราชการ บุคคลทั่วไปที่มีคุณสมบัติครบถ้วนและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน หรือกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการประเภทต่างๆ กำหนดไว้ มีความเสมอภาคในการสมัครเพื่อเข้ารับการคัดเลือกและสรรหาเป็นข้าราชการได้ โดยปกติจะต้องมีการรับสมัครสอบแข่งขัน ผู้ใดสอบได้คะแนนในลำดับที่จะได้รับการบรรจุและแต่งตั้งเป็นข้าราชการก็จะต้องได้รับการบรรจุแต่งตั้งตามลำดับ

๔. ความเสมอภาคในการแบ่งเบาภาระของประเทศ ประกอบด้วย

๔.๑ ความเสมอภาคในการเสียภาษี พลเมืองทุกคนมีความเสมอภาคในการช่วยเหลือประเทศตามฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคลนั้นๆ ที่จะพึงจ่ายภาษีให้กับรัฐ ตามประเภทและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่บุคคลดำเนินการ อาทิ ในฐานะผู้บริโภคก็ต้องจ่ายภาษีมูลค่าเพิ่มทุกครั้งที่มีการซื้อสินค้าและบริการในกรณีที่สินค้าและบริการนั้นต้องเสียภาษีไม่ว่าจะเป็นบุคคลใด ผู้ใหญ่หรือเด็ก ชายหรือหญิง คนรวยหรือคนจน

๔.๒ ความเสมอภาคในการเข้ารับราชการเป็นทหาร ชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุครบ ๒๑ ปี จะต้องเข้ารับการตรวจเลือกทหารประจำการโดยทั่วหน้า จะมีระยะเวลาที่ปึกแล้วแต่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารกำหนดเป็นครั้งคราว เว้นแต่บุคคลบางประเภทที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับราชการทหาร ได้แก่ บุคคลทุพพลภาพ พิการ หรือพระภิกษุในพระพุทธศาสนาที่มีสมณศักดิ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ในทางการเมือง รัฐธรรมนูญได้วางหลักการเกี่ยวกับความเสมอภาคไว้หลายประการ อาทิ การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านต่างๆ ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกัน การจัดทำบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ไม่คำนึงถึงโอกาส สัดส่วนที่เหมาะสม และความเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชาย ฉะนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองความเสมอภาคและเกิด

ความเป็นธรรมตามที่กล่าวมาข้างต้น จึงจำเป็นต้องกำหนดองค์กรกลไกขึ้นให้มาทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่มในการทำหน้าที่ส่งเสริม คัดกรอง และตรวจสอบเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติและความไม่เป็นธรรมทางสังคม และองค์กรทำหน้าที่ทางด้านการรับเรื่องร้องทุกข์ สืบสวนสอบสวนและวินิจฉัยชี้ขาด

องค์กรที่ทำหน้าที่ทางด้านการส่งเสริม คัดกรอง และตรวจสอบการละเมิดสิทธิ เสรีภาพและการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม อาทิ

ก. องค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ

รัฐสภา เป็นสถาบันทางการเมืองฝ่ายนิติบัญญัติ ประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการออกกฎหมาย การตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของฝ่ายบริหารโดยการตั้งกระทู้ถาม การอภิปรายทั่วไป การอภิปรายไม่ไว้วางใจ และการทำหน้าที่คณะกรรมการการประจำสภาชุดต่างๆ ที่มีการรับเรื่องร้องทุกข์มาพิจารณาดำเนินการ การให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญ อาทิ การให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับสนธิสัญญานอกจากนั้นสามารถแต่งตั้งและถอดถอนบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา กรรมการองค์กรอิสระ ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง เป็นต้น

ข. องค์การตามรัฐธรรมนูญ

ผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นองค์การตามรัฐธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการพิจารณาและสอบสวนข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณีการไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น การปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้ร้องเรียน หรือประชาชนโดยไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะการนั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ก็ตาม กรณีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นองค์การอื่นตามรัฐธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณี ระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำ หรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามเสนอ ให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ต่อรัฐสภาและ

คณะรัฐมนตรีเพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมความร่วมมือ และการประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน การจัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศและเสนอต่อรัฐสภา

องค์กรอัยการ เป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมด้วยการดำเนินคดีอาญาต่อผู้กระทำความผิดและการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชนในคดีอาญา ฯลฯ การคุ้มครองผลประโยชน์ของแผ่นดิน เช่น การตรวจร่างสัญญาให้หน่วยงานของรัฐ การตอบข้อหารือทางกฎหมายให้หน่วยงานของรัฐ การว่าต่างแก้ต่างคดีแพ่งคดีอาญา คดีปกครองให้หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่รัฐ การพัฒนากฎหมาย ฯลฯ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน คุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน รวมทั้ง การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย เผยแพร่ความรู้ทางด้านสิทธิมนุษยชนและความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

ค. องค์กรฝ่ายบริหาร

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว เป็นส่วนราชการระดับกรม สังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับ การพัฒนาและเสนอแนะแนวทางในการส่งเสริมศักยภาพของสตรี ความเสมอภาคของหญิงและชาย และความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว เพื่อความมั่นคงในการดำรงชีวิต การเสริมสร้างและพัฒนามาตรการ กลไกในการส่งเสริมศักยภาพของสตรี ความเสมอภาคของหญิงชาย และความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว การส่งเสริมและสนับสนุนทางวิชาการและทรัพยากรในการดำเนินการของเครือข่าย เพื่อส่งเสริม ศักยภาพ สร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมของหญิงและชาย และความเป็นปึกแผ่นของสถาบันครอบครัว การส่งเสริม สนับสนุน ผลักดันให้มีการดำเนินการตามพันธกรณี ข้อตกลงและความร่วมมือระหว่างประเทศ การส่งเสริมและประสานการดำเนินการเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิสตรีตามกฎหมาย การวิจัย และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมศักยภาพ ความเสมอภาคและความเป็นธรรมของหญิงและชาย และความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว การกำหนดมาตรฐาน กำกับดูแล และติดตามประเมินผลการดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรการที่กำหนด การประสานข้อมูลด้านการส่งเสริมศักยภาพ ความเสมอภาค ความเป็นธรรมของหญิงและชาย และความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว

สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการรับเรื่องราวร้องทุกข์จากผู้บริโภค ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำของผู้ประกอบธุรกิจ ถูกเอารัดเอาเปรียบหรือได้รับอันตรายจากสินค้าหรือบริการใด เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค พิจารณาดำเนินการให้ความช่วยเหลือผู้บริโภคให้ได้รับความเป็นธรรมต่อไป การสนับสนุนหรือการศึกษาและวิจัยปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ร่วมกับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานอื่น เพื่อที่จะได้ดำเนินการช่วยเหลือผู้บริโภคได้ตรงกับปัญหาและความต้องการ การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษาแก่ผู้บริโภคเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ในทุกระดับการศึกษา เกี่ยวกับความปลอดภัยและอันตรายที่อาจได้รับจากสินค้าหรือบริการที่ผู้บริโภคควรจะได้เรียนรู้และเข้าใจปัญหาตลอดจนวิธีการป้องกันหรือหลีกเลี่ยง เพื่อที่จะได้สามารถคุ้มครองตนเองในเบื้องต้นก่อน การดำเนินการเผยแพร่วิชาการ ให้ความรู้และการศึกษาแก่ผู้บริโภค เพื่อสร้างนิสัยในการบริโภคที่เป็นการส่งเสริมพละนาถัย ประหยัด และใช้ทรัพยากรของชาติให้เป็นประโยชน์มากที่สุด การประสานงานกับส่วนงานราชการ หน่วยงานอื่นของรัฐ ที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุม ส่งเสริม หรือกำหนดมาตรฐานของสินค้าหรือบริการโดยเฉพาอย่างยิ่งสินค้าประเภทอุปโภคบริโภค ทำงานประสานงานกับส่วนราชการหรือหน่วยงานอื่นในการคุ้มครองผู้บริโภคให้ได้รับความปลอดภัย และเป็นธรรมจากการซื้อสินค้าหรือบริการ ได้แก่ สินค้าที่เป็นอันตราย สินค้าที่ไม่ปลอดภัย สินค้าที่ไม่ได้คุณภาพมาตรฐาน สินค้าที่ไม่เป็นธรรม บริการที่เอาเปรียบผู้บริโภค สินค้าหรือบริการที่โฆษณาเป็นเท็จ หรือเกินความเป็นจริง สินค้าที่แสดงฉลากหลอกลวง

องค์กรที่ทำหน้าที่ทางด้านการรับเรื่องร้องทุกข์ สืบสวนสอบสวน และพิจารณาวินิจฉัยการละเมิดสิทธิ เสรีภาพ และการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม โดยองค์กรตุลาการ ได้แก่

ศาลปกครอง ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง ได้บัญญัติให้ศาลปกครองมีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมและคุ้มครองความเป็นธรรมและความเสมอภาคโดยการพิพากษาเพิกถอนกฎหรือคำสั่ง หรือสั่งห้ามการกระทำทั้งหมดหรือบางส่วน จึงมักเรียกคดีฟ้องขอให้เพิกถอนกฎหรือคำสั่ง หรือสั่งห้ามการกระทำดังกล่าวที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ศาลยุติธรรม เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น ในคดีที่เกี่ยวกับความเป็นธรรม เช่น การกระทำละเมิดต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ความไม่เป็นธรรมหรือได้รับอันตรายจากการใช้หรือบริโภคสินค้าและบริการที่ไม่ได้มาตรฐาน การเอาผิดเอาเปรียบผู้บริโภค น้ำหนัก และราคาสินค้าหรือบริการ คดีเกี่ยวกับที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติอันมีข้อพิพาทและความขัดแย้งเรื่องที่ดินระหว่างรัฐกับประชาชนมากที่สุด ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลแพ่ง ศาลอาญา และศาลจังหวัด

แม้ว่าทั้งรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติต่างๆ จะได้มีการวางหลักความเป็นธรรม ความเสมอภาค เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับการปฏิบัติด้วยความเป็นธรรม ความเสมอภาคแล้วก็ตาม แต่ในข้อเท็จจริงก็ยิ่งปรากฏความไม่เป็นธรรม และการเลือกปฏิบัติต่อประชาชนอย่างมาก และบางกรณีประชาชนที่ได้รับผลร้ายก็ได้เรียกร้อง หรือแสวงหาความเป็นธรรมความเสมอภาค ซึ่งเมื่อพิจารณาในมุมของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยแล้ว แสดงให้เห็นถึงการขาดความตระหนักรู้ อันเนื่องมาจากการไม่มีการแสวงหาข้อมูลข่าวสาร หรือการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารก่อนส่งถึงประชาชน ดังนั้น ทักษะของการเรียกร้องความเป็นธรรม ความเสมอภาคจึงไม่มีหรือมีน้อยลงตามไปด้วย

ความไม่เป็นธรรม และการเลือกปฏิบัติที่เกิดขึ้นในสังคมมีสาเหตุหลายประการ บางประการเกิดขึ้นมานานแล้ว และปัจจุบันยังดำรงอยู่ ประเภที่แก้ไขได้ยาก บางประการสามารถแก้ไขได้แต่ต้องใช้เวลาพอสมควร ถ้าทุกภาคส่วนร่วมมือกัน บางประการแก้ไขได้ทันทีเพียงแต่รัฐจริงจังมากขึ้น และดำเนินการทันที ซึ่งเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมที่สำคัญมีดังนี้

ประการแรก เกิดจากความเหลื่อมล้ำด้านต่างๆ ในสังคมไทย ความเหลื่อมล้ำมีทั้งทางด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านกฎหมายและด้านการเมือง ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นมานานแล้ว ต้องการเจตนาที่แน่วแน่ในการแก้ไข ถ้าไล่เรียงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของประเทศที่มีไม่น้อยไม่ว่าจะเป็นความ

เหลื่อมล้ำด้านกฎหมายมีปัญหาการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ซึ่งผู้ที่มีฐานะยากจนไม่สามารถเข้าถึงการจัดการในกระบวนการยุติธรรม เช่น ไม่มีเงินประกันตัว และไม่มีโอกาสพบทนายความ เพื่อต่อสู้คดี ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเกิดจากความเหลื่อมล้ำจากฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัว ภูมิลำเนาของเด็ก และการบริหารจัดการศึกษาทั้งการจัดสรรงบประมาณและบุคลากรด้านการศึกษา ความเหลื่อมล้ำทางการเมืองการปกครองใน “ระบอบประชาธิปไตยตัวแทน” ที่ประชาชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองมากนัก นอกเหนือจากการไปใช้สิทธิลงคะแนนเลือกตั้ง ในขณะที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในการเข้าชื่อเสนอกฎหมายหรือการถอดถอนยังมีสภาพห่างไกลความเป็นจริงของเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญมาก ส่วนความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจเนื่องมาจากการกระจายทรัพยากร โครงสร้างภาษีฐานภาษีแค้นและภาษีที่เป็นรายได้หลักของประเทศคือภาษีมูลค่าเพิ่มที่ผลักภาระไปให้ผู้บริโภค เท่ากับเป็นการเก็บภาษีทางอ้อม รวมทั้ง ความเหลื่อมล้ำทางการเข้ารับบริการสาธารณสุขด้านต่างๆ

ประการที่สอง เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายที่ไร้มาตรฐานจริยธรรม และปล่อยปละละเลยไม่บังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปอย่างเท่าเทียม มีการเลือกปฏิบัติอันมีสาเหตุจากระบบเครือญาติหรือพรรคพวก ระบบอุปถัมภ์ที่เอื้อต่อการใช้อิทธิทธิ และหรือหลุดรอดจากการถูกกฎหมายลงโทษ จนมีคำกล่าวว่กฎหมายมีไว้สำหรับคนบางกลุ่ม คุณมีไว้ซึ่งคนจนเท่านั้น รวมทั้งการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือการทุจริตคอร์รัปชัน ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ เช่น

กฎหมายเกี่ยวกับจรรยาบรรณ กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม กฎหมายว่าด้วยการรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง

ประการสุดท้าย ประชาชนไร้พลังหรือมีพลังอ่อนแอ ไม่สามารถคัดค้านต่อสู้กับความไม่ชอบธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นได้ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องเป็นพลเมืองแข็งขันที่มีพร้อมทั้งความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เป็นสิทธิเสรีภาพหน้าที่ของตนและความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม สภาวะและกระบวนการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองทั้งในระดับชุมชน ประเทศ ภูมิภาค และทั้งโลกโดยการแสวงหาข้อมูลข่าวสารนำมาคิดวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในประเด็นที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม ซึ่งเมื่อนำไปดำเนินการก็จะมีน้ำหนักมีพลังในการต่อสู้ปัญหาหรือประเด็นนั้นๆ ดังนั้น การเสริมพลังอำนาจให้แก่ประชาชนจึงเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง

ความไม่เป็นธรรมและความไม่เสมอภาคเท่าเทียมกันเกิดขึ้นและจะดำรงอยู่ตราบเท่าที่ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติในลักษณะสยบสมยอมว่าเป็นเรื่องของเวรกรรมแต่ปางก่อน หรือไม่มีหนทางแก้ไขหรือจัดการกับปัญหาได้ หรือไม่ลงมือกระทำการเรียกร้องต่อสู้ใช้สิทธิของตน หรือร่วมกับบุคคลอื่น เพื่อความเป็นธรรมและเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยผ่านช่องทางขององค์กรกลไกที่กล่าวข้างต้น ดังนั้น พลเมืองจะต้องไม่ระย่อต่อความไม่เป็นธรรม ต้องมีการรวมกลุ่มให้พลเมืองมีพลังพร้อมจะต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบ

โดยใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม มีโครงสร้าง มีภารกิจชัดเจน และมีผู้นำที่สามารถเปลี่ยนแปลงความเฉื่อยชาให้เป็นพลัง และพร้อมจะระเบิดพลังภายในออกมาให้มุ่งสู่ความเป็นพลเมืองที่แท้จริง

สังคมประชาธิปไตย

โลกปัจจุบันนี้มีสภาวะประสานกลมกลืนในความแตกต่างหลากหลายของมนุษยชาติ อันเป็นองค์รวมของความแตกต่าง (Unity in diversity) ที่เป็นอยู่ของธรรมชาติ ทั้งเชื้อชาติ ภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม ความเชื่อ ความคิด ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจและสังคมดังจะเห็นได้ชัดมากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเปิดเผยให้เห็นโลกในมิติที่หลากหลายต่างๆ ทั้งในระดับโลกที่เป็นศูนย์รวมของประเทศหรือรัฐต่างๆ เปรียบเสมือนหมู่บ้านโลก แม้ในระดับภูมิภาค เช่น ประชาคมยุโรปและอาเซียนรวมถึงในระดับรัฐและระดับชุมชนย่อยของประเทศต่างๆ ล้วนสะท้อนลักษณะที่ต้องการความเข้าใจ การเรียนรู้ที่จะยอมรับ และให้การนับถือในอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชน แต่ละรัฐและประชาคมให้ดำรงอยู่คู่กับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของโลกต่อไป

สังคมไทยเป็นสังคมที่ยอมรับความหลากหลาย เนื่องจากการมีวัฒนธรรมพื้นฐานทางพุทธศาสนาที่ขึ้นส่วนใหญ่ในประเทศนับถือ ซึ่งแก่นของศาสนาพุทธไม่ใช่ศาสนาของการบังคับ ทำให้คนไทยสามารถที่จะอยู่ร่วมกับศาสนาและความเชื่ออื่น ขณะที่ผู้นับถือศาสนาอื่นก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกับชาวพุทธได้

เช่นกัน อีกทั้งพระมหากษัตริย์ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกแก่ทุกศาสนาอีกด้วย และยังปรากฏการรับรองเช่นนี้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน สังคมไทยจึงเป็นสังคมเปิดทางวัฒนธรรมและมีความเป็นภาครตภาพ แต่ในทางการเมืองการปกครองและการบริหารยังเป็นสังคมปิดที่เน้นการรวมอำนาจการตัดสินใจในการบริหาร การจัดการ และงบประมาณไว้ในส่วนกลางทั้งสิ้น แม้จะมีการกระจายอำนาจบางส่วน เช่น การมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว แต่ก็ยังต้องขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจจากอำนาจส่วนกลางทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจในกิจกรรมหรือโครงการอันเป็นบริการสาธารณะมีน้อยลง ซึ่งไม่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ของความเป็นปัจเจกบุคคล และชุมชนที่เป็นที่อยู่ของความหลากหลายโดยเฉพาะความเป็นรัฐ ที่มีความหมายอยู่ที่เอกภาพขององค์กรวม ซึ่งความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกชนและกลุ่มชนได้หลอมละลายกลายกลืนกันภายใต้ความเป็นรัฐ ดังที่ อริสโตเติล ได้มีความเห็นว่ารัฐเป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดของชุมชน และมีระดับความสำคัญเหนือปัจเจกบุคคล และชุมชนที่มีความหลากหลาย รัฐจึงมีบทบาทในการสร้างสภาวะการณ์ที่เอื้อต่อการเติบโตและพัฒนาการของประชาสังคม อีกทั้งจะต้องสร้างความสามารถในการพัฒนาให้ชุมชน ปัจเจกบุคคลเป็นการพัฒนาที่รอบด้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นสังคมองค์กรวม

ลัทธิพหุนิยม (Pluralism) เป็นแนวคิดทางรัฐศาสตร์ที่เชื่อว่าคนต่างเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ความคิดทางการเมือง ฯลฯ อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นความถูกต้องชอบธรรม โดยถึงแม้ว่าคนในสังคมนั้นจะมีความ

แตกต่างกันในปัจจุบันสำคัญๆ แต่ไม่ใช่ความแตกแยกอันเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองในสังคมพหุนิยมที่เป็นประชาธิปไตย เพราะทุกสังคมย่อมมีความแตกต่างของสมาชิกในสังคม แต่ผู้คนเหล่านี้ต่างก็มีผลประโยชน์ร่วมกัน (common interest) ในหลายประการเพื่อชีวิตที่ดีกว่าสำหรับพวกเขาซึ่งผลประโยชน์ที่สำคัญยิ่งร่วมกันก็คือความเป็นรัฐ โดยที่เชื่อว่ากลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ แต่มาร่วมกันก่อตั้งรัฐนั้นเป็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติและมีความเป็นไปได้ที่คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี ภาษา วัฒนธรรม และความคิดเห็นทางการเมือง ฯลฯ จะอยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติ ดังนั้น สังคมพหุนิยม (Pluralistic Society) จึงยินยอมให้มีพรรคการเมืองที่มีหลากหลายทางความเชื่อหรืออุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกันได้

สังคมพหุนิยม เช่น สังคมไทย มีความสอดคล้องกับหลักการปกครองประชาธิปไตย เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้ความสำคัญกับหลักการของเสรีภาพ (liberty) ความเสมอภาค (equality) และเหตุผล (rationality) ของปัจเจกชน (individual) กล่าวคือ หลักเสรีภาพ ให้ความสำคัญกับสิทธิ (right) และอิสรภาพ (freedom) ของพลเมืองแต่ละคน แต่ขณะเดียวกันปัจเจกชนหรือพลเมืองแต่ละคนก็จะต้องมีหน้าที่ (duty) และความรับผิดชอบ (responsibility) ต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และของประเทศชาติ ซึ่งเป็นสังคมนวมของพลเมืองทุกคนด้วย หลักความเสมอภาคให้ความสำคัญกับความเท่าเทียมกันของปัจเจกชนในทางเชื้อชาติ ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อทางการเมืองภายใต้กฎหมาย

เท่าเทียมกัน (all citizens are equal before the law of state) และหลักเหตุผลให้ความสำคัญกับปัจเจกชน หรือพลเมืองที่จะใช้ความคิด ความรู้ อธิบายด้วยเหตุผล และการใช้เหตุผลในการแสดงออกเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ดังนั้น พฤติกรรมความคิดหรือการตัดสินใจใดๆ ของบุคคลในสังคมประชาธิปไตย จะยึดถือหลักการของการใช้เหตุผลมากกว่าการใช้อารมณ์ เพื่อให้การแสดงออกซึ่งความขัดแย้งทางความคิดของบุคคลอยู่ภายใต้ขอบเขตของการไม่ทำลายล้างแต่เป็นวิธีการประนีประนอมอย่างสร้างสรรค์

ด้วยหลักการประชาธิปไตยนี้เองจึงสอดคล้องกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกชน อันเป็นวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยทุกหมู่เหล่า ซึ่งความแตกต่างหลากหลายเช่นนี้ยังสามารถผนึกพลังด้วยการรวมตัวกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์ (interest group) เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมสาธารณะและยังสนับสนุนในทางการเมืองให้พรรคการเมืองนำปัญหาและความต้องการที่จะเกิดจากความแตกต่างดังกล่าวนี้ไปกำหนดเป็นหลักการพื้นฐานของพรรคการเมือง

พรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันทางการเมืองของปัจเจกชนและกลุ่มคนที่มาจากความหลากหลาย แต่มีความคิด ความสนใจร่วมกัน เป็นภาพของ “เอกภาพในความแตกต่าง” (Unity in diversity) ที่มีมิติของการพัฒนาประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง ระบบพรรคการเมืองหลายพรรคจึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นของระบอบประชาธิปไตย เป็นวิธีควบคุมทางการเมืองโดยมวลชนที่สนใจการเมือง และยังเป็นเครื่องมือในเชิงจัดองค์กรที่ระดมมวลชนให้เข้าไป

ร่วมกิจกรรมต่างๆ ของรัฐ พรรคการเมืองจึงแสดงถึงการจำแนกให้เห็นความแตกต่างจากการรวมกลุ่มหรือเป็นตัวแสดงในกระบวนการทางการเมืองที่มีความยั่งยืนคืออุดมการณ์มีหลักการบนพื้นฐานของข้อตกลงที่สมาชิกส่วนใหญ่เห็นพ้อง เพื่อไม่ให้ยึดติดกับตัวบุคคลและด้วยพรรคการเมืองนี้ก็จะต้องทำหน้าที่กระตุ้นให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองให้มีจิตสำนึกทางการเมือง อันเป็นการทำหน้าที่ในการให้ความรู้ทางการเมือง (Political Education) และยังเป็นการแสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนทางการเมืองทั้งก่อนและหลังการเลือกตั้ง

ด้วยการสนับสนุนทางการเมืองของประชาชนที่แตกต่างหลากหลายตามความสนใจในพรรคการเมืองต่างๆ เช่นนี้ก็จะทำให้การเมืองสามารถระดมอำนาจได้ ซึ่งปัญหาการพัฒนาการเมืองนั้นเกี่ยวพันกับการได้รับการสนับสนุนจากประชาชน ดังนั้น การเมืองในระบอบประชาธิปไตย จึงขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของพลเมือง ซึ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างกลไกสนับสนุนในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกกระบวนการตั้งแต่ การเข้าสู่อำนาจรัฐ การกำหนดนโยบาย การใช้อำนาจ และการตรวจสอบอำนาจรัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทั้งที่เป็นฝ่ายค้าน ฝ่ายรัฐบาล และองค์กรของรัฐ

สังคมสมัยใหม่ที่พัฒนาให้เห็นถึงการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายของปัจเจกในชุมชน และรัฐที่สังคมยอมรับกันได้ในการมองเห็นอนาคตร่วมกัน และจากการที่มีพรรคการเมืองหลายพรรคแตกต่างกัน

ไม่สามารถเห็นแนวทางเดียวกัน แต่ก็สามารถแสดงออกและสร้างข้อตกลง
ต่อรอง และประนีประนอม เพื่อให้ชุมชนหรือสังคมอยู่ได้ ซึ่งนำไปสู่คำถามที่ว่า
ระบบการเมืองจะมีระบบการทำงานที่ดีที่สุดสำหรับองค์กรในการตัดสินใจ
อย่างเปิดเผย โปร่งใส

ระบบการเมืองการปกครองตามวิถีประชาธิปไตยนั้น พลเมืองจะเป็น
ผู้ตกลงหลักการขั้นพื้นฐาน กฎ กติกา กระบวนการและสิทธิที่ให้ออกซึ่งการที่
จะไม่เห็นด้วยในหลายๆ เรื่อง และระบบนี้ก็สร้างเครื่องมือที่จะช่วยให้ผู้ที่มี
ความเห็นต่างนำไปสู่ความตกลงกันได้ด้วยสันติวิธีไม่ใช่ความรุนแรง โดยการทำให้
ให้การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งเป็นไปอย่างอารยะ (civilized conflict)
มากกว่าการกดดัน บีบบังคับและปราบปราม (suppressing) จึงชี้ให้เห็นถึง
ประโยชน์ร่วมที่หมายถึงบางสิ่งที่ต้องทำร่วมกัน ต่อกันและประนีประนอม
กัน มากกว่าระบอบเผด็จการ ซึ่งความคิดเห็นไม่ตรงกันและความขัดแย้งต่างๆ
นั้น ถือเป็นเรื่องปกติไม่ใช่เรื่องเลวร้าย เพราะเป็นสภาวะธรรมชาติของมนุษย์
และของปัจเจกชนอยู่แล้ว トラบเท่าที่การขัดแย้งหรือการทำลายล้างถูกจำกัด
ควบคุมได้ด้วยกลไกของระบอบประชาธิปไตย

พลเมืองจึงถือสิทธิของการมีเสรีภาพ มีจิตสำนึก มีความเชื่อ และมีการ
แสดงออกซึ่งแนวคิดและเหตุผล พลเมืองก็จะใช้สิทธิแสดงออกถึง
ความเห็นที่แตกต่างซึ่งจะเกิดความขัดแย้งและสามารถที่จะมีการต่อรองเพื่อ
หาทางออก ทั้งนี้เพื่อให้แน่ใจว่าได้ตกลงกันในกฎ กติกา ของการแก้ไขปัญหา
ความขัดแย้งและแก้ไขได้ในที่สุด พลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ก็จะเข้าสู่การ
ทำสัญญาประชาคม (social contract) ที่มาจากทุกภาคส่วนอันเป็นข้อตกลง
ร่วมทางสังคมและการเมือง

สัญญาประชาคมดังกล่าวนี้รวมถึงหลักการปกครองโดยเสียงข้างมากในระบบตัวแทน สังคมจึงได้ให้การประกันสิทธิของเสียงส่วนน้อยทางการเมืองที่จะได้รับการยอมรับด้วยความชอบธรรมทางการเมืองโดยรัฐ ที่จะไม่ละเลยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเสรีภาพของปัจเจกในทางการเมืองที่ถูกสร้างขึ้นและรับรองไว้ในรัฐของประเทศประชาธิปไตย

พลเมืองทุกๆ รุ่นจำเป็นต้องทำความเข้าใจความซับซ้อนของความท้าทายที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างหลากหลายในสังคม ดังที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศไทยและอีกหลายประเทศทั่วโลก การมียุทธศาสตร์เพื่อสร้างพลเมืองให้เกิดขึ้นเพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการให้การศึกษาเพื่อความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชน (Human Rights education) จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาความเข้าใจ การมีทัศนคติและทักษะที่จำเป็นที่จะมีส่วนร่วมในแบบของความแตกต่างหลากหลายแต่ไม่แตกแยกอย่างแท้จริงเฉกเช่นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

รัฐสภา ซึ่งเป็นสถาบันทางการเมือง จึงมีพันธกิจที่สำคัญนี้ ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับพลเมืองทุกคน ทั้งองค์กรภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจและสื่อมวลชน โดยเฉพาะภาคการเมืองซึ่งเป็นสถาบันตัวแทนของความแตกต่างทางความคิด และความเชื่อทางการเมือง และเป็นศูนย์รวมของการสนับสนุนแนวคิด และนโยบายทางการเมืองจากพลเมืองให้สามารถพัฒนาจากความแตกต่างหลากหลายนี้ให้เป็นทุนทั้งทางสังคม (Social Capital) และเป็นวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ในการพัฒนาพลเมืองสู่สังคมประชาธิปไตยได้สืบไป

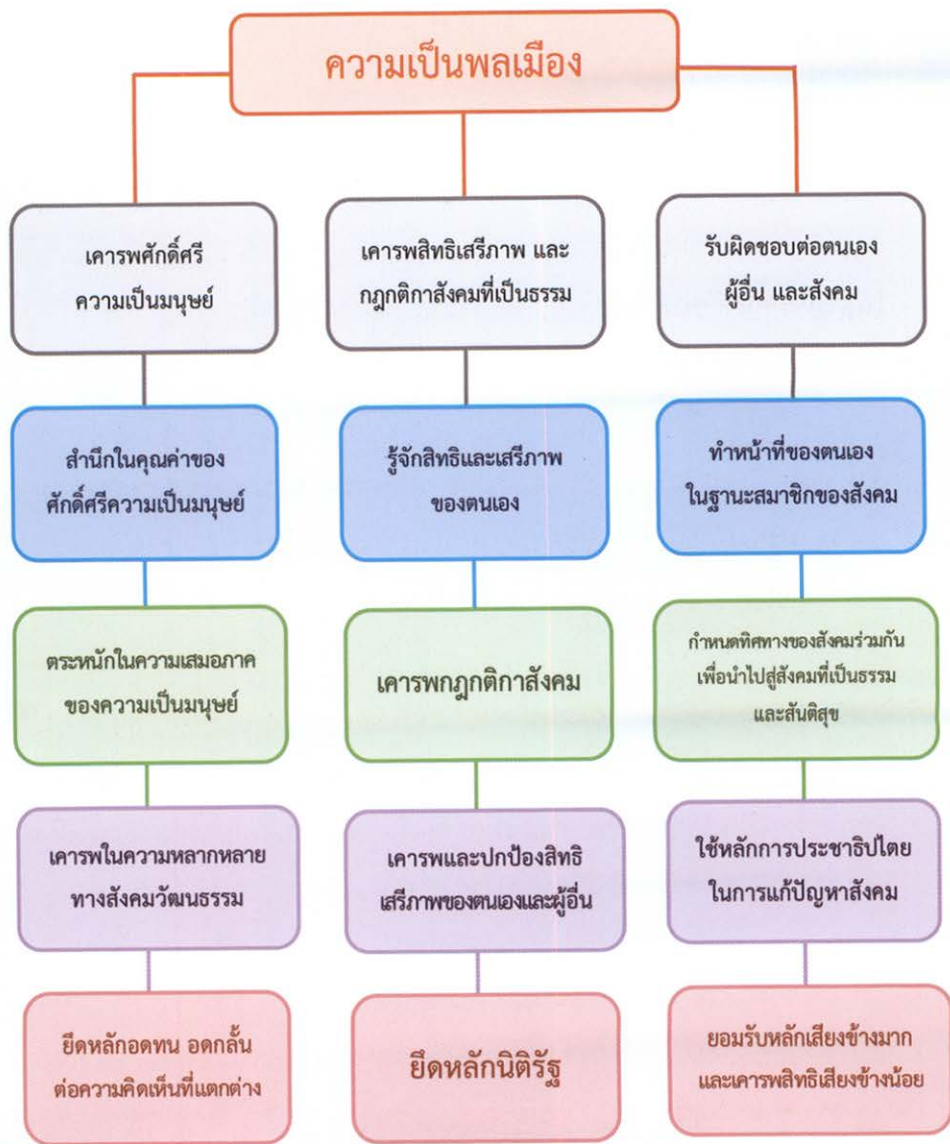

บทสรุป

การปกครองในระบอบ “ประชาธิปไตย” เป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องสร้าง “ความเป็นพลเมือง” ให้สามารถปกครองตนเองได้ ไม่ใช่เพียงแต่มีรัฐธรรมนูญที่ดีเท่านั้น

“ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” จึงมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นบุคคลที่ต้องสามารถแสดงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเองต่อสังคมในระบอบประชาธิปไตย ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยมีหลักพื้นฐานของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ๓ ประการ คือ เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เคารพสิทธิ เสรีภาพและกฎกติกาของสังคมรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

๑. เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ การยอมรับในเกียรติภูมิของแต่ละบุคคล โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางสังคม

- สำคัญรู้ในคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยตระหนักว่าทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม เพราะศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นที่มาของสิทธิเสรีภาพที่รองรับสถานภาพของแต่ละบุคคล และเป็นรากฐานของสิทธิมนุษยชน

- ตระหนักในความเสมอภาคของความเป็นมนุษย์ที่ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่จะดำเนินชีวิต เช่น การนับถือศาสนา สิทธิทางการเมือง สิทธิการได้รับสวัสดิการจากรัฐ เป็นต้น

- เคารพในความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม โดยยอมรับความแตกต่างของทุกคน เช่น ชาติกำเนิด ชาติพันธุ์ ผู้ด้อยโอกาสในสังคมฐานะ การศึกษา เพศ วัย ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ตลอดจนความคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง เป็นต้น

- ยึดหลักอดทน อดกลั้น โดยอดทนต่อความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม โดยเฉพาะความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน

๒. เคารพ สิทธิ เสรีภาพ และกฎกติกาสังคมที่เป็นธรรม ให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ กฎกติกาสังคม ที่ทุกคนมีส่วนในการกำหนดขึ้น

- รู้จักสิทธิและเสรีภาพของตนเอง โดยรู้ว่าตนเองมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศและเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม
- เคารพกฎกติกาสังคม โดยกฎกติกานั้นต้องวางอยู่บนความยุติธรรมและความชอบธรรม
- เคารพและปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น โดยไม่ให้ผู้ใดมาละเมิดสิทธิ และเสรีภาพ
- ยึดหลักนิติรัฐ (rule of law) โดยมีหลักการพื้นฐานในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของพลเมือง มิให้ถูกละเมิดโดยบุคคล กลุ่มคนหรือรัฐ

๓. รับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่และพันธกิจของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

- ทำหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของสังคม เช่น การเสียภาษี การเกณฑ์ทหาร เป็นต้น

- ร่วมกำหนดทิศทางของสังคมเพื่อนำไปสู่สังคมที่เป็นธรรมและสันติสุข เช่น การไปเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมในการประชาพิจารณ์ เป็นต้น
- ใช้หลักการประชาธิปไตยในการแก้ปัญหาสังคม เช่น การมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยเหตุและผลในเวทีสาธารณะ เป็นต้น
- ยอมรับหลักเสียงข้างมากและเคารพสิทธิเสียงข้างน้อย เช่น การเคารพมติที่ประชุม เป็นต้น

นับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้มีการพัฒนาการเมืองอย่างต่อเนื่อง แม้กระนั้นก็ตามโครงสร้างของประเทศไทยก็ยังไม่เป็นประชาธิปไตยเท่าที่ควร โดยจะพบว่ามิวิกฤติการณ์ทางการเมืองหลายครั้งหลายครา ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศที่ยั่งยืน ดังนั้น คนไทยในฐานะพลเมืองของประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงสมควรที่จะให้ความสนใจเรื่องความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยกันอย่างจริงจัง เพื่อยุติปัญหาที่จะทวีความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ ที่เพิ่มมากขึ้น

เพราะพลเมืองคือรากฐานของประชาธิปไตย จิตสำนึกประชาธิปไตยก็คือจิตสำนึกของความเป็นพลเมือง โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ได้มีการแบ่งแยกอำนาจการตรวจสอบถ่วงดุลไว้ ทั้งนี้ การปลูกสำนึก

ด้วยจิตสาธารณะหรือกระตุ้นเร้าจิตสำนึกประชาธิปไตยให้แก่พลเมืองมีความสำคัญ ต้องดำเนินการโดยเร่งด่วน เพื่อให้ประชาธิปไตยของประเทศไทยมีรากฐาน และพัฒนาก้าวหน้าอย่างมั่นคง ไม่มีระบอบการปกครองอื่นใดนอกจากระบอบ ประชาธิปไตยที่พลเมืองเจ้าของประเทศมีสิทธิเสรีภาพ หน้าที่ ความรับผิดชอบ และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ประเทศไทยจะต้องสร้างประชาธิปไตย ที่บุคคลคือการสร้างพลเมือง หรือการเปลี่ยนประชาชนให้เป็นพลเมือง ซึ่งเป็น หนทางในการพัฒนาประชาธิปไตยที่รากฐาน และต้องเริ่มดำเนินการนับแต่บัดนี้

บรรณานุกรม

กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์. (๒๕๕๔). การเมืองภาคประชาชน
ในระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร.

คณะกรรมการวิสามัญบัณฑิตกเจตนาธรรมณ์ จดหมายเหตุ และตรวจรายงาน
การประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ, เจตนาธรรมณ์รัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. สำนักกรรมการ ๓
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

คะนึ่งนิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. (๒๕๔๕). รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการ
เสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐. ปัญหา อุปสรรค และทางออก.
กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า.

จินตนา ถ้ำแก้ว. ๒๕๕๕. การออกแบบสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการศึกษา. ปทุมธานี:
สกายบุ๊กส์.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. รัฐกับสังคม : ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม.
พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา), ๒๕๕๔.

ธวัชชัย ศรีสุเทพ. ๒๕๕๙. ชุดสติโดนใจ. นนทบุรี : มาร์คมายเว็บ.

_____. ๒๕๕๔. ชุดสติโดนใจ ๒. นนทบุรี : เดอะ ครีเอทีฟ ไกด์.

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง. พิมพ์ครั้งที่ ๒,
(กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา), ๒๕๕๖.

ทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ, สังคมกับกฎหมาย (พิมพ์ครั้งที่ ๔), กรุงเทพฯ :
วิญญูชน, ๒๕๕๕.

บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (พิมพ์ครั้งที่ ๓), กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๕๒.

ปาพจน์ หนูนภักดี. ๒๕๕๓. หลักการและกระบวนการออกแบบงานกราฟิก
ดีไซน์. นนทบุรี : ไอดีซี พรีเมียร์.

พฤทธิसान ชุมพล ม.ร.ว.. สานเสวนาเรื่องคำว่า “พลเมือง” ในสมัยรัชกาลที่ ๗
(ตอนที่ ๑). จดหมายข่าวสถาบันพระปกเกล้า, กรุงเทพฯ :
สถาบันพระปกเกล้า กรกฎาคม ๒๕๕๖.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ

: อักษรเจริญทัศน์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development). พิมพ์ครั้งที่ ๑๓ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง), ๒๕๕๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตฺโต). ประชาธิปไตย จริงแท้...คือแคไหน. พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง). ๒๕๕๔.

พัชรี สีโรรส และคณะ, (๒๕๔๖). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เมธัส อนุวัตรอุดม. (๒๕๕๑). เอกสารเผยแพร่ความรู้ เรื่อง สิทธิ (ของ) มนุษยชน. สถาบันพระปกเกล้า.

วัชรာ ไชยสาร. (๒๕๔๖). การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการเมืองภาคประชาชน. รัฐสภาสาร เดือนพฤษภาคม สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

วิสุทธิ โปธิแท่น, แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย, กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๐.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

วิชัย ต้นศิริ. ความเป็นพลเมืองเพื่อสังคมธรรมาธิปไตย. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต), ๒๕๕๖.

สมชัย จารูจินดา, “คำวินิจฉัยของศาลปกครองสูงสุดที่มีลักษณะเป็นการวินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไปหรือวางแนวทางปฏิบัติราชการ อันมีผลต่อการปรับปรุงวิธีปฏิบัติราชการ”, วารสารวิชาการศาลปกครอง ฉบับพิเศษ (๑ ตุลาคม ๒๕๕๒) กรุงเทพฯ : สวัสดิการสำนักงานศาลปกครอง, ๒๕๕๒.

เสน่ห์ ธนารัตน์สุภชาติ. ๒๕๔๗ อักษรประดิษฐ์ และโลก. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสริมวิทย์บรรณาคาร.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : บทบาทของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย), ๒๕๕๖.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,
กรุงเทพมหานคร, สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๔.

ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ดร.ถวิลวดี บุรีกุล. (๒๕๕๒).
ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy).
(พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ บริษัท เอ.พี กราฟฟิค ดีไซน์
และการพิมพ์.

อนุกรรมการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านความเป็นพลเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตย. (๒๕๕๖). ความเป็นพลเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตย.

อนุกรรมการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านความเป็นพลเมืองในระบอบ
ประชาธิปไตย. (๒๕๕๖). เรา คือ พลเมือง : กระบวนการสู่ความเป็น
พลเมือง (citizenship) ในระบอบประชาธิปไตยตามวิถีรัฐธรรมนูญ.

อนุรักษ์ นิยมเวช. (๒๕๕๔). บทความเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการมี
ส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงาน
เลขาธิการวุฒิสภา.

อารยะ ศรีกัลยาณบุตร .๒๕๕๐. การออกแบบสิ่งพิมพ์. กรุงเทพมหานคร:
วิศคอมเซ็นเตอร์.

Hobbes, Thomas. (1651) 1977. *Leviathan*. C.B. Macpherson (ed.).
Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books.

John J. Cogan. **Multidimensional Citizenship : Educational Policy
for the Twenty-first Century**. (Japan: Sasakawa Peace
Foundation), 1997.

Locke, John. (1690) 1974. **Two Treatises of Government**. Thomas
I. Cook. (ed.). New York: Hafner Press.

Rolf Gollob and Peter Krapf. **Living in democracy**. Council of
Europe Publishing. April 2008.

Shamim Meer with Charlie Sever. **Gender and
Citizenship“Overview Report”** Bridge development –
gender. 2004.

เว็บไซต์ และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

กิตติพัฒน์ นนทป์ทมะดุล. ทฤษฎีความยุติธรรมของจอห์น รอลส์.

สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ จาก [www.tu.ac.th/
org/socadm/pakvicha/doctor/SW.313.3-3.doc](http://www.tu.ac.th/org/socadm/pakvicha/doctor/SW.313.3-3.doc)

เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. “หลักความเสมอภาค”. สืบค้นเมื่อวันที่

๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ จาก [www.pub-law.net/publaw/
view.aspx?id=657](http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=657)

สำนักงานสภาพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า. สืบค้นเมื่อวันที่

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๗ จาก [http://www.pdc.go.th/
office-th/index.php](http://www.pdc.go.th/office-th/index.php)

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ติดต่อสอบถามข้อมูลได้ที่
สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๔ ๑๒๐๐
Call Center ๑๗๔๓
<http://www.parliament.go.th>

